

LITHUANIAN UNIVERSITY OF EDUCATIONAL SCIENCES

Vida Česnuliėnė

**GRAMMATICAL
AND LEXICO-GRAMMATICAL COHESION
IN SCIENTIFIC AND PUBLICISTIC TEXTS**

Summary of doctoral dissertation
Humanities, Philology (04 H)

edukologija

Vilnius, 2012

The dissertation has been prepared at the Lithuanian University of Educational Sciences in 2000–2012.

The dissertation defended externally.

Research consultant

Prof. Dr. **Gintautas Akelaitis** (Mykolas Romeris University, Humanities, Philology – 04 H)

The dissertation will be defended before the Council of Philological Sciences of the Lithuanian University of Educational Sciences and Mykolas Romeris University:

Chair

Assoc. Prof. Dr. **Linas Selmistraitis** (Lithuanian University of Educational Sciences, Humanities, Philology – 04 H)

Nariai:

Prof. Dr. **Albinas Drukteinis** (Klaipėda University, Humanities, Philology – 04 H)

Assoc. Prof. Dr. **Ilzē Lokmanē** (University of Latvia (Latvija), Humanities, Philology – 04 H)

Prof. Dr. **Vida Rudaitienė** (Mykolas Romeris University, Humanities, Philology – 04 H)

Prof. Dr. **Ernesta Račienė** (Lithuanian University of Educational Sciences, Humanities, Philology – 04 H)

Prof. Habil. Dr. **Kazimieras Župerka** (Šiauliai University, Humanities, Philology – 04 H)

The defence of the dissertation will be open to public. It is to be held at a public meeting of the Council of Philological Sciences at ____ on February 15, 2013 at the Lithuanian University of Educational Sciences Faculty of Lithuanian Philology 222 auditorium.

Address: T. Ševčenkos str. 31, LT-03111 Vilnius, Lithuania.

Phone (+370 5) 233 05 20, fax (+370 5) 233 52 99.

The summary of the doctoral dissertation was sent out on ____ January 2013 m.

The doctoral dissertation is available at Martynas Mažvydas National Library and Lithuanian University of Educational Sciences Library.

LIETUVOS EDUKOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Vida Česnulienė

**GRAMATINĖ IR LEKŠINĖ GRAMATINĖ
KOHEZIJA MOKSLINIO IR PUBLICISTINIO
STILIAUS TEKSTUOSE**

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, filologija (04 H)

edukologija
Vilnius, 2012

Disertacija rengta 2000–2012 metais Lietuvos edukologijos universitete.
Disertacija ginama eksternu.

Mokslinis konsultantas

prof. dr. **Gintautas Akelaitis** (Mykolo Romerio universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

Disertacija ginama jungtinės Lietuvos edukologijos universiteto ir Mykolo Romerio universiteto doktorantūros Filologijos mokslo krypties gynimo taryboje:

Pirmininkas

doc. dr. **Linas Selmistraitis** (Lietuvos edukologijos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

Nariai:

prof. dr. **Albinas Drukteinis** (Klaipėdos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

doc. dr. **Ilzė Lokmanė** (Latvijos universitetas (Latvija), humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

prof. dr. **Vida Rudaitienė** (Mykolo Romerio universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

prof. dr. **Ernesta Račienė** (Lietuvos edukologijos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

prof. habil. dr. **Kazimieras Župerka** (Šiaulių universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

Disertacija bus ginama viešame Filologijos mokslo krypties gynimo tarybos posėdyje 2013 m. vasario 15 d. _____ val. Lietuvos edukologijos universiteto Lituanistikos fakulteto 222 audit.

Adresas: T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius, Lietuva

Tel. (+370 5) 233 05 20, faksas (+370 5) 233 52 99

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2013 m. sausio ____ d.

Su disertacija galima susipažinti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje ir Lietuvos edukologijos universiteto bibliotekoje.

INTRODUCTION

The object of research. The aims and objectives.

In recent years, research in the field of text linguistics and text pragmatics has been growing steadily. Lithuanian linguistic research in this field, however, is rather scarce, particularly with regard to text structure and sentence relations in text.

A text is often defined as a thematically complete group of sentences which has a communicative function, such as giving information, evaluating the information or expressing emotions. A key feature of a text is cohesion between its constituent elements, including sentences. Therefore, the **object** of this dissertation is grammatical and lexico-grammatical means of sentence cohesion which so far have not been explored in Lithuanian linguistics and have not been described in detail.

The main **aims** of the dissertation are to offer a taxonomy for classifying grammatical and lexico-grammatical means of sentence cohesion; and to identify the patterns of use of these means in scientific and publicistic texts.

To achieve the above aims, the following **objectives** have been set:

- 1) to identify a complete inventory of grammatical and lexico-grammatical means of sentence cohesion in scientific and publicistic texts in the Lithuanian language;
- 2) to provide a classification of grammatical and lexico-grammatical means of sentence cohesion – to establish their types and subtypes;
- 3) to explore the patterns of use of grammatical and lexico-grammatical means of sentence cohesion in scientific and publicistic texts;
- 4) to describe the distribution patterns of formal means of sentence cohesion in scientific and publicistic texts and to explain the reasons for such patterns.

The novelty and topicality of the dissertation.

The theme of the dissertation is topical, first of all, because of the lack of extensive research into the means of grammatical and lexico-

grammatical cohesion (connectors) in Lithuanian linguistics. This dissertation is the first study which offers a systematic and thorough description of these means.

The approach adopted in the dissertation – from function to form – allowed us to make a novel contribution to the study of connectors in Lithuanian texts: to describe the similarities and differences of the various connectors and their patterns of use, to show that the same textual relations can be expressed by different means and to disclose the shades of textual relations which depend on the cohesive means employed.

The material, sources and methods of research.

The main theses and conclusions of the dissertation are based on the analysis of language samples from texts representing two styles – scientific and publicistic. These two styles have been chosen for analysis because of their peculiarities. Scientific texts are characterised by their informative function, explicit and logical exposition, academic precision and clarity, objectivity, language economy as well as thoroughness of treatment of the subject matter. While publicistic texts are usually characterised by having either the informative or the persuasive function. Apart from its specific features, publicistic style shares certain features with scientific and literary styles. Publicistic style and scientific style have both similarities and differences. The distinctive features of publicistic style are not as evident as those of literary style. Therefore, it is more convenient to contrast publicistic style and scientific style.

The following four sources have been used for the analysis of scientific style:

1. A. Girdenis „Teoriniai fonologijos pagrindai“ [Theoretical Bases of Phonology],
2. M. Maksimaitis „Lietuvos teisės šaltiniai 1918–1940 metais“ [Sources of the Lithuanian Law in 1918–1940],
3. V. Kaluina „Paukščių mikoplazmozės“ [Mycoplasmoses of Birds],
4. J. Kubilius „Tikimybių teorija ir matematinė statistika“ [Probability Theory and Mathematical Statistics]

The following four sources have been used for the analysis of publicistic style:

1. „Lietuvos rytas“ [Lithuanian morning] (2002 – Issue 284, 2003 – Issues 38, 55, 83, 84),
2. „Šiaurės Atėnai“ [Athens of the North] (1998 – Issues 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11),
3. „Kultūros barai“ [Domains of Culture] (1998 – Issues 1, 2, 3, 4, 5, 8/9),
4. „Naujoji Romuva“ [The New Romuva] (1998 – Issues 2, 4, 5, 1999 – Issues 1, 2, 4, 2000 – Issues 2, 3, 4, 2001 – Issue 1).

900 samples of cohesive sentence pairs have been randomly selected from each source. Thus, each style (scientific and publicistic) is represented by 3600 sentences. The total sample of material under analysis consists of 7200 sentences.

The comparative data of cohesive means in scientific and publicistic texts is presented in the dissertation as a percentage.

The dissertation is a descriptive synchronic study. That is why it uses **the descriptive-analytical method**. A **comparative method** is also applied.

The structure of the dissertation.

The dissertation consists of an introduction, 3 major parts which are subdivided into chapters and sections, conclusions, bibliography and a list of sources. The introduction presents the object of research, the aim and objectives, research methods, material under analysis, the topicality and novelty of the theme; it also provides theses to be defended as well as an overview of the process of analysis of the means of sentence cohesion.

Part One of the dissertation “The means of sentence cohesion: the concept and classification” reviews previous research on the issue, explains the concepts of cohesion and coherence and analyses three different classifications of the means of sentence cohesion: 1) according to clause cohesion in a compound sentence; 2) according to the textual function of the means of sentence cohesion and 3) according to the levels of language. The classification according to the levels of language is discussed in greater detail as it is more often applied than the other

two. Types of grammatical and lexico-grammatical means of sentence cohesion, such as reference, substitution, ellipsis and conjunction, are given special attention.

Part Two “Grammatical cohesion in scientific and publicistic texts” deals with the types of reference, substitution and ellipsis and their patterns of use in scientific and publicistic texts.

Part Three “Lexico-grammatical cohesion in scientific and publicistic texts” analyses the lexico-grammatical means of sentence cohesion. It is important, as it has been suggested above, that the approach taken in the study of cohesive means is “from function to form”. Lexico-grammatical means are grouped into five subtypes of conjunction: additive, adversative, causal, temporal and modal. The chapters and sections of Part Three focus on the subtypes of conjunction and discuss various ways of expressing them as well as tendencies of their use in scientific and publicistic texts. The approach “from function to form” used in the analysis allows us to highlight the similarities as well as differences in the meaning and use of the various means of conjunction.

Theses to be defended.

The following theses are presented for defence:

1. Grammatical means of sentence cohesion are much more common than lexico-grammatical means, both in scientific and publicistic texts. Such tendency is determined by the structure of the text rather than the style of the text. The cohesive link in the subsequent sentence refers to the antecedent in the preceding sentence. This kind of text progression allows the addresser to develop the content by moving from the “old or known” to the “new or unknown”.
2. Lexico-grammatical means of sentence cohesion connect the sentences without the antecedent, therefore, in order to achieve clarity and logic of argumentation in text, additional grammatical means of cohesion are used alongside the lexico-grammatical means.
3. Grammatical means which connect the subsequent sentence with the antecedent in the preceding sentence are more common in

scientific texts than in publicistic texts. This way the cohesive ties are made more explicit and the relations between the sentences are clear, precise and consistent. While lexico-grammatical means which make the text more varied and less consistent are more characteristic of publicistic texts than scientific texts.

4. In scientific texts, sentences are linked by means of additive and causal conjunction, which is determined by the nature of the presentation of the subject matter. In publicistic texts, however, cohesive means are more varied – alongside additive and causal conjunction, we can find uses of adversative and modal conjunction as well.

1. THE MEANS OF SENTENCE COHESION: THE CONCEPT AND CLASSIFICATION

In discussions of textuality, two main terms prevail – cohesion and coherence. Cohesion refers to the surface (formal) unity of a thematically complete sentence structure which is realised by various means and ways of grammatical and lexical cohesion. Research into cohesion usually focuses on the text itself, i.e. cohesion helps us to explain how a text is generated. It is also important that cohesion draws on language system and is achieved through various linguistic means at various language levels. Therefore, cohesion is often referred to as a phenomenon which is evident in text. Coherence refers to the unity of meaning and does not depend entirely on the grammatical structure of language, as grammatical forms alone do not have the capacity of creating meaning. That is why in creating a coherent text the role of the context is important. In pragmatics, speech act theory or schema theory, context is usually defined as a combination of factors such as the addresser and addressee, the specific communicative situation, the sociocultural situation, paralinguistic factors etc. Thus we can see that the complex entity of various means of sentence linking is referred to as cohesion.

Text linguistic studies have tried to classify various means of sentence cohesion. Different classifications were proposed which were determined by the different perception of cohesion and the chosen basis for classification. Russian linguists (e.g. I. R. Galperin) have tried to classify means of sentence cohesion according to their functions.

The most common approach to classifying means of sentence cohesion is according to the levels of language. Since cohesion was recognized as part of the language system, means of sentence cohesion were classified according to the same principles as other phenomena of the language system. Cohesion is divided into lexical, grammatical and lexico-grammatical. Lexical and grammatical cohesion are similar in that the specific cohesive device always has an explicit antecedent – cohesive element – in the preceding sentence. They are different in that lexical cohesive devices are used to name the antecedent, whereas grammatical cohesive devices are used to substitute it.

Conjunction is a relationship between sentences or clauses expressed by conjunctions or other linking words, particles or parenthetical discourse markers. The most appropriate way of classifying connectors in the Lithuanian language is according to the relations realised by conjunctions and linking phrases.

2. GRAMMATICAL COHESION IN SCIENTIFIC AND PUBLICISTIC TEXTS

Grammatical cohesion is defined as the relationship between sentences in which a pronoun or pronominal adverb in the subsequent sentence is linked to the explicitly named antecedent in the preceding sentence. The scientific and publicistic texts under investigation contain more instances of grammatical sentence cohesion (62 %) than those of lexico-grammatical cohesion (38 %). Grammatical cohesion is 1.4 times as frequent as lexico-grammatical cohesion. Such frequencies are most probably determined by the very communicative essence of cohesion – a cohesive tie links the content of the preceding sentence which is referred to as the antecedent. Grammatical cohesion is further subdivided into reference, substitution and ellipsis.

2. 1. Reference: types and uses

Personal reference is defined as reference realised by personal pronouns. Personal reference in the sample of scientific and publicistic texts under investigation makes 44,7 % of all reference types. Out of these, scientific texts contain 31.6 % and publicistic – 68.4 %. This tendency of use is determined by the distinguishing features of the two styles. Scientific texts are characterised by precision, objectivity and consistency, that is why the use of personal pronouns which refer to the addresser is avoided.

Personal deixis through first person singular pronoun *aš* [Eng. I] was found only in publicistic text samples. This type of reference makes 9.2 % of the total uses of personal reference. It refers to the addresser who is usually implied and is not mentioned explicitly in the text. In scientific texts, first person singular pronoun *aš* [Eng. I] is hardly used, as these texts are highly impersonal and avoid any kind of personal evaluation.

Personal deixis through first person plural pronoun *mes* [Eng. we] is twice as frequent as that expressed through first person singular pronoun *aš* [Eng. I] which makes 19.3 % of all personal reference connectors

and is used only in publicistic texts. This kind of realisation of deixis in scientific and publicistic texts is a differential feature of these two styles. Personal deixis realized through first person plural pronoun *mes* [Eng. we] is not homogeneous. *Mes* [Eng. we] can refer exclusively to the addresser, 2) it can refer inclusively to the addresser and the addressee, and 3) it can refer inclusively to the addressee and other persons.

Personal deixis through third person singular pronoun *jis* [Eng. they] is the most common type – it makes up 68.9 % of the total uses of personal reference in the samples of scientific and publicistic texts. It has been found that scientific text samples contain many more cohesive ties realised through the use of *jis* [Eng. it] with reference to abstract objects than publicistic text samples. This tendency is determined by one of the most important features of scientific style texts – abstraction. Scientific texts have many terms which name abstract notions. If the coded content is concrete, then the meaning of the third person singular pronoun, which links the sentences, is concrete, too.

Demonstrative reference connectors include demonstrative pronouns *tas, toks, šis, šitas, šitoks, anas, pastarasis* [Engl. that, such, this, this one, the latter]. These connectors usually perform the anaphoric function – a referent in a prior text is highlighted. In other words, these connectors in Lithuanian texts are used to draw the addressee's attention to the antecedent, which is either named explicitly in the text or is implied. Overall, the demonstrative reference is quite common in the samples under investigation – it makes 54.7 % of the total occurrences of reference. It was found that in scientific texts demonstrative reference is nearly twice as common as in publicistic texts (66 % and 34 % respectively). The frequent use of demonstrative reference in scientific texts is determined by the main stylistic peculiarities of scientific texts – clarity and precision.

Another function of demonstrative pronouns is localisation of persons, objects, events and processes. That is why demonstrative locational reference is distinguished. In the scientific and publicistic texts under investigation, demonstrative locational reference is realised by connectors *čia* [Eng. here], *ten* [Eng. there], *visur* [Eng. everywhere], *kitur* [Eng. elsewhere], *niekur* [Eng. nowhere]. To link separate sentences,

adverb of proximity *čia* [Eng. here] is used most frequently, whereas adverb *ten* [Eng. there] is used much less frequently. Generalised reference to places *visur* [Eng. everywhere], *kitur* [Eng. elsewhere] in scientific and publicistic text samples are rather infrequent.

It should be noted that connector *čia* [Eng. here] is much more common in publicistic texts than in scientific texts. In scientific texts adverb *čia* [Eng. here] usually links sentences in such cases when the antecedent is not explicitly named, i.e. connector *čia* [Eng. here] points to the place of sentences in the text. This tendency can be explained by the subject matter of scientific and publicistic texts. Scientific texts usually deal with abstract subject matter. In abstract argumentation, place is not a content element in the text, therefore, connector *čia* [Eng. here] is rather a cohesive device which only refers to the antecedents such as *šiamė straipsnyje, šioje monografijoje* [Eng. in this article, in this monograph] etc. The study has shown that such antecedents in texts are usually not explicitly named, they are rather implied, therefore, connector *čia* [Eng. here] is usually used to point to the antecedent which is inferred from the text.

Another function of demonstrative pronouns is to indicate the time of events or processes. That is why demonstrative temporal reference is distinguished. This subtype makes 12.7 % of the total occurrences of demonstrative reference in the texts under investigation. It is expressed by connectors *tada, tuomet, anuomet, šįkart, iki šiol, iki tol, dabar, šiuo metu, šiandien, vėl* [Eng. then, at that time, at this time, up to now, up till then, now, at the moment, today, again]. The most common cohesive link is reference to the present time *dabar, šiandien* [Eng. now, today]. This can be explained by the fact that the sample texts discuss current matters. Demonstrative temporal reference in both scientific and publicistic texts is peculiar in that the connectors point to an antecedent which is not explicitly named in the text. Scientific texts have 21.6 % and publicistic texts – 35.1 % of the total occurrences of demonstrative temporal reference.

Comparative reference is defined as relations between sentences realised by a connector in the subsequent sentence which emphasises a certain degree of similarity or difference of two things compared.

Text linguistics distinguishes two subtypes of comparative reference – similarity and difference. The material investigated contains no connectors of difference. On the whole, comparative reference in the sample texts is highly infrequent – it makes only 1.3 % of the total occurrences of reference and the linguistic means of its realisation are connectors *analogiškās* [Eng. analogical], *tas pats* [Eng. the same], *lygiāi kāip ir* [Eng. in the same way as]. Since comparative reference is rather uncommon in scientific and publicistic texts, its linguistic expression is not varied.

2. 2. Substitution: types and uses

Nominal substitutes in scientific and publicistic text samples make 28.4 %, whereas verbal substitutes – only 6.5 % of all instances of substitution. Constructional substitution is the most frequent type – it makes 65.1 % of the total occurrences of substitution. Such tendencies of use are determined by the very function of substitution – to point to the antecedent in a more concise manner.

In the sample of scientific texts, various types of substitution are distributed as follows: constructional makes 47.3 %, nominal – 34.4 %, verbal – 22.7 %. In the sample of publicistic texts, verbal substitution makes 77.3 %, nominal – 10 %, clause complexes – 12.7 %. Such tendency of use is determined by the subject matter and the stylistic properties of scientific and publicistic texts. Scientific texts usually analyse various abstract phenomena, their origin and features, therefore, sentence cohesion is characterised by nominal, not verbal, substitution. While publicistic texts usually discuss various actions or processes, therefore, sentence cohesion is characterised by verbal substitution. Besides, scientific texts contain longer and more complex sentences, therefore, they use constructional substitution to create cohesive ties at the level of the clause, sentence, paragraph or larger structural units of text. That is why constructional substitution is more common in scientific texts than in publicistic texts.

Nominal substitution usually refers to a cohesive tie in which a substitute replaces a noun or a nominal phrase. The inventory of nominal

substitutes is not rich in Lithuanian, the connectors used are *tai*, *visa tai*, *tas*, *taip* [Eng. this, all this, that, in this way]. The most common nominal substitute is connector *tai* [Eng. this]. Other connectors are rare; sporadic use of certain connectors may be accounted for by the author's individual style or features of the genre. The nominal substitute *tai* [Eng. this] is commonly used instead of the referent (e.g. personal pronoun) to point to the antecedent which is rather vague. The use of the nominal substitute *tai* [Eng. this] is also determined by the structure of the sentence. Usually nominal substitutes have the same syntactic function. Sentence structure does not allow the elliptical use of connector *tai* [Eng. this]. While in the case of referential cohesion, elipsis is structurally possible.

Verbal substitution refers to cohesive ties in which a verbal antecedent is replaced by a connector – either a pronoun or a pronominal adverb. Scientific and publicistic text samples under investigation contain these verbal substitutes: *tai*, *tas*, *taip*, *šitas*, *šitaip* [Eng. this, that, this way]. Usually verbal substitutes link and generalise such textual elements which occur in predicative clauses. The cohesive link between the substitute *taip* [Eng. in this way] and the verb is evidenced not only by the fact that it is used to link homogeneous predicates, but also by the use of the verb *darydami* [Eng. while doing sth.] alongside with the substitute. The verb *daryti* [Eng. to do] may refer, in a generalised manner, to any kind of action or process, movement or intention. Verbs of this type can only be used with the substitutes *taip*, *šitaip* [Eng. in this way, in that way]. If verbs which have a generalized meaning are used on their own, they then are classified as a means of lexical cohesion.

Constructional substitution is the most common type of substitution in the texts under investigation. In constructional substitution, a substitute replaces a clause, a sentence, a few sentences or a paragraph. The linguistic expression of the clausal substitution in the investigated material is rather varied. The connectors used are *tai*, *taip*, *tas*, *šitaip*, *visa tai*, *tas pats*, *šitai*, *toks*, *šitoks*, *kitaip*, *kiek kitaip* [Eng. this, that, in this way, in that way, such, the same, in another way, in a slightly different way]. The most common connectors in both scientific and publicistic texts are *tai*, *taip* [Eng. this, in this way]. Constructional substitution is different from other substitution types in that it is mostly

cataphoric (not anaphoric). Substitution is one of the means of language economy – substitutes may replace an antecedent which is expressed by one word or one sentence or a few sentences.

2. 3. Ellipsis: types and uses

The study has found that the sample scientific and publicistic texts contain only one type of ellipsis – nominal. No instances of verbal or constructional ellipsis have been found. It may be inferred that these types of ellipsis are not characteristic of Lithuanian written texts. Nominal ellipsis is a cohesive tie between sentences in which a nominal element is omitted. This type of ellipsis in scientific and publicistic text samples under investigation is not homogeneous. Three different ways of expression have been identified: 1) pronominal ellipsis uses a pronoun next to the omitted element; 2) qualitative ellipsis uses a qualitative demonstrative pronoun next to the omitted element; 3) numerative ellipsis uses a numeral next to the omitted element.

Pronominal ellipsis is the most common type found in both scientific and publicistic texts. It makes as much as 85 % of total occurrences of nominal ellipsis. Qualitative and numerative types are rather infrequent. Qualitative ellipsis makes 1 % in scientific texts and 3.5 % in publicistic texts. Numerative ellipsis makes 4.5 % in scientific texts and 6 % in publicistic texts. This implies that the use of qualitative and numerative types of ellipsis is not affected by the style of the text. Pronominal ellipsis is usually used with the following demonstrative words: *tas, šitas, anas, kitas, kitoks, vienas kitas, visi, dažnas, dauguma, pastarasis, minėtasis* [Eng. that, this, another one, a different one, one or the other, all, a common one, the majority, the former, the latter]. The most common connector which occurs in pronominal ellipsis in scientific texts is connector *tas* [Eng. that] (30.4 %). While in publicistic texts this connector is very rare (4.3 %). This striking difference in the use of *tas* [Eng. that] implies that the patterns of use of pronominal ellipsis may be determined by the stylistic characteristics of texts.

Qualitative nominal ellipsis is used with qualitative pronouns *toks*, *koks* [Eng. such, what] etc. Both scientific and publicistic texts favour connector *toks* [Eng. such] in qualitative ellipsis. In scientific texts, however, it is twice as common as in publicistic texts under investigation. Connector *kitoks* [Eng. different] is used with similar frequency in both scientific and publicistic texts. Connector *koks* [Eng. what] is especially rare in the material under investigation, in other words, sentences which are linked by this connector are rare.

Numerative ellipsis is the type of sentence cohesion in which a numeral is used next to an ellided connector. Such ellipsis is not homogeneous – it may be realised by either cardinal or ordinal numerals. The most common connector in the case of numerative ellipsis in publicistic texts is *vienas* [Eng. one], while in scientific texts it is *pirmasis*, *antrasis* [Eng. first, second]. It should be pointed out that when the ordinal numeral is used without the noun (which is ellided), the nominal form of the ordinal numeral is used.

3. LEXICO-GRAMMATICAL COHESION IN SCIENTIFIC AND PUBLICISTIC TEXTS

In our sample texts representing scientific and publicistic style, sentences are often linked by lexico-grammatical means – conjunctions, linking words, particles or parenthetical discourse markers. These connectors are slightly more common in publicistic texts than in scientific texts under investigation. In publicistic texts they make 59.3 % while in scientific – 40.7 % of the total occurrences. It is generally known that publicistic texts contain more conjunctions and particles than scientific texts. It is, therefore, natural that conjunctions, particles as well as parenthetical discourse markers are used for the purpose of sentence cohesion more frequently in publicistic texts than in scientific texts. While in scientific texts, lexical or grammatical means of cohesion prevail.

Drawing on the accepted classifications of conjunction in text linguistics as well as on our analysis of conjunction samples, the following types of conjunction – according to sentence cohesive relations expressed by connectors – have been established: additive, adversative, causal, temporal and modal.

3. 1. Additive conjunction

In the case of additive conjunction, previous statements are usually supplemented or reinforced. Connector *ir* [Eng. and] is most commonly used to express the relation of addition. Other connectors, such as conjunction *bet* [Eng. but] or linking word *taip pat* [Eng. also], perform a number of other, specific functions alongside with their primary function of additive conjunction.

Proper additive conjunction is a type of sentence cohesion in which the two sentences linked by conjunctions or linking words are similar, equal in value and independent from each other in terms of content and structure. A connector usually links totally independent things without any shared content. Proper additive conjunction is not very common in

scientific and publicistic texts (7.7 % of total occurrences). In scientific texts it makes 5.2 % and in publicistic texts – 8.5 % of total occurrences. Proper additive conjunction is usually used to emphasize a particularly strong link between separate sentences. The means of linguistic expression are not varied in the case of proper additive conjunction. Separate sentences are usually linked by conjunction *ir* [Eng. and] (87,5 %) and sometimes by conjunction *bet* [Eng. but] and linking words *taip pat*, *irgi* [Engl. also/as well, too].

Content additive conjunction is a type of sentence cohesion in which the sentence linked by the connector expands the idea which is expressed in the preceding sentence, and the meaning of the subsequent sentence and the following sentences is dependent on the preceding one. Content additive conjunction is used relatively frequently in our sample scientific and publicistic texts – it makes 15.7 % of total occurrences of conjunction. This subtype of conjunction is also distinct from other subtypes in that it has a wider variety of connectors. The following connectors are used: *ir*, *bet*, *o*, *tačiau*, *taip pat*, *dar*, *beje*, *pagaliau*, *na*, *žinoma*, *be to*, *net* [Eng. and, but, however, also, moreover, besides, finally, yet, certainly, as...as]. The wide range of connectors makes this type of conjunction quite heterogeneous. Content additive conjunction which has no extra shades of meaning usually uses connectors *ir*, *taip pat*, *dar* [Eng. and, also, what is more]. When these connectors are used, the adding of the content depends not on the meaning of the connector itself, but on the content of the subsequent sentence. Sample texts under investigation also contain connectors (such as *tuoj labiau*, *net* [Eng. moreover, even/as...as]) which not only supplement the content, but also emphasize the fact that the content of the sentence linked is rather significant. However, we can have the opposite situation – the meaning of the subsequent sentence may be quite insignificant and it is just an expansion without any special focus on the content. In such cases connectors *beje* and *be to* [Eng. by the way, besides] are used.

Afterthought conjunction is different from content additive conjunction in that it adds an unexpected statement, usually with an expressive component, to the preceding sentence. Another distinctive feature is that an afterthought statement is often incomplete in terms of

content, but, what is particularly important, it is presented as a sentence in terms of structure. Afterthought conjunction is more common in publicistic than in scientific text samples. As much as 90,6 % of the total occurrences of afterthought conjunction have been found in the publicistic texts. This tendency of use is determined by the stylistic peculiarities of publicistic texts – they may be rather emotional and vivid. Afterthought is an expressive way of linking sentences, therefore, it is used in publicistic texts for this function quite frequently. Afterthought conjunction is usually expressed by connectors *ir, tačiau, na, bet, taip pat* [Eng. and, however, yet, still, also] and others and is characterised by a variety of meanings. The most neutral afterthought conjunction is realised by connector *ir* [Eng. and], but such cases in the investigated material are rather few. There are cases in which afterthought is highlighted by the use of emphatic particles or particle constructions alongside with connector *ir* [Eng. and], as well as special metalinguistic afterthought commentary, such as *dar, dar ne viskas, ir tai dar ne viskas, ir įdomumo dėlei galėtume pasakyti* [Eng. what is more, this is not everything yet, for the sake of interest we could say that]. A separate afterthought sentence stresses and highlights the additional part of the content. Afterthought connectors themselves may take the form of a sentence or a clause.

Expository conjunction is a type of additive conjunction where the preceding sentence which is too abstract or unfocused is replaced or specified by another sentence which has a narrower, more specific content. What is important here is the fact that the two sentences actually contain the same content, but it is expressed in different words, i.e. the function of this type of conjunction is to clarify or just paraphrase the content of the previous statement. Expository conjunction makes 2.01 % of the total use of connectors. Publicistic texts contain more instances of expository conjunction (77.8 % of total explanatory conjunction) than scientific texts and the linguistic expression is more varied. The most common expository connector is *juk* [Eng. after all] – it occurs in 46.7 % of all instances of expository conjunction. Such highly frequent use can be explained by the fact that publicistic texts usually aim at making an impact on the addressee, and particle *juk* [Eng. after all] helps to

achieve this aim – it does not only involve the addressee in the process of explanation, but also adds a shade of certainty and undoubtedness.

Expository conjunction is also expressed by connectors *ypač, kitaip tariant, kitais žodžiais, kitaip sakant, derėtų pastebėti, svarbiausia, sako, galimas daiktas, galimas dalykas, galima sakyti* [Eng. especially, to put it in another way, to put it differently, in other words, it should be noted, the most important thing is, it is said, possibly, a possible thing, it may be claimed]. These connectors are all different in meaning. Some of them, such as *kitaip tariant, kitais žodžiais, kitaip sakant* [Eng. to put it differently, in other words] are only used to paraphrase a prior statement, to put the same idea in simpler words. Such expository connectors are referred to as metalinguistic comments. Other connectors, such as *ypač, svarbiausia, derėtų pastebėti* [Eng. especially, most importantly, it should be noted], not only explain or paraphrase the content of a prior sentence, but also emphasise and intensify its meaning. Expository conjunction also includes specifying conjunction which makes as little as 2.2 % of all conjunctive means. Such low frequency can be explained by the tradition in Lithuanian syntactic studies not to separate specification from exposition. The most common connector (93.3 %) used to express specification is particle *jau* [Eng. already]. Connector *vos* [Eng. hardly] is used in such cases where the content of the subsequent sentence is not only emphasised or specified, but also its value is pointed out as either insignificant or significant.

Exemplificatory conjunction is usually understood as relations between sentences in which the content of the preceding sentence is explained by examples or illustrative facts. The most typical means of expression of exemplificatory conjunction in both scientific and publicistic texts is parenthetical discourse marker *pavyzdžiui* [Eng. for example]. Connector *štai* [Eng. here is/are] is mostly found in publicistic texts. Apart from its most important illustrative function, it also has a shade of emphatic or directive meaning. Sentences are linked by connectors *tarkim(e), sakykim(e)* [Eng. let us assume, let us say] when the illustrating statement has a shade of modal meaning and when the addresser is not willing to accept full responsibility for the example

provided, therefore, the example offered is rather an assumption. Thus, by using exemplificatory conjunction, the addresser not only includes the example in the text, but also evaluates the example by choosing an appropriate connector.

3. 2. Adversative conjunction

Adversative relation in Lithuanian texts is realised by connectors *ir, bet, o, tačiau, vis dėlto, tuo tarpu, žinoma, tiesa, ne tik, deja, antraip, tik, vien* etc. [Eng. and, but, however, nevertheless, whereas, certainly, in fact, not only, alas, otherwise, just, only]. Adversative conjunction is described in greater detail by subdividing it into the following subtypes: proper adversative, contrastive, alternative, limiting, variance, corrective and content dismissal.

Proper adversative conjunction is a type of conjunction in which a cohesive tie links two sentences with the opposite meaning. Such adversative relation is realised by connectors *bet, o, tačiau, vis dėlto* [Eng. but, however, nevertheless]. Proper adversative is more common in publicistic text samples than in scientific text samples. In publicistic texts, the addresser's intention is to make an impact on the addressee, therefore, the chosen connectors have additional shades of meaning – generalisation or emphasis. The means of expression of proper adversative conjunction may also contribute to the compositional structure of the text, i.e. they usually explain the semantics of the text, connect and strengthen different elements. Such kind of proper adversative conjunction is referred to as metalinguistic. In scientific and publicistic texts under investigation, it is commonly expressed by parenthetical discourse markers *antra vertus, kita vertus* [Eng. on the one hand, on the other hand].

Contrastive conjunction occurs more often in publicistic texts since comparing and contrasting various elements of the content matter is a common strategy of persuading the addressee. Both at the level of the sentence and at the level of the text, linking by contrast is realised through the use of connector *o* [Eng. and].

Alternative conjunction in the scientific and publicistic text samples is used to link 1) separate sentences, the second of which could be a constituent clause of the first one, but it is not, since having an alternative sentence produces a more emphatic effect; 2) grammatically independent sentences. Alternative conjunction is realised by connectors *ar, arba* [Eng. or].

Limiting conjunction is a type of conjunction in which the preceding sentence conveys a rather general message, and the subsequent sentence highlights an aspect which is not included in the general message or narrows down the focus of the message in some other way. Limiting conjunction is realised by conjunctions *tik, bet, tačiau* [Eng. only, but, however]. In the case of limiting conjunction, the narrow focus of the subsequent sentence is made more explicit and highlighted as significant. Therefore, limiting conjunction performs a specific pragmatic role in texts – limiting connectors signal important, highly relevant content.

Variance conjunction occurs when certain content conveyed in the preceding sentence presupposes further, predictable content. However, the actual text and the message conveyed in the subsequent sentence does not match the projected content. This variance is realised through connectors *ir, tačiau, vis dėlto* [Eng. and, however, nevertheless]. An important formal feature of this type of conjunction is the use of the Subjunctive Mood in the preceding sentence.

Corrective conjunction refers to such instances when the subsequent sentence provides a statement which is completely different from the statement in the preceding sentence. In this case, it is particularly important that the second sentence should have the greatest argumentative impact. Corrective conjunction is usually realised through these connectors: *ir, bet, tačiau, vis dėlto, o, antraip* [Eng. and, but, however, nevertheless, otherwise].

Content dismissal conjunction is used to suspend the development of one theme in the text and at the same time to prepare the addressee for a new topic. Content dismissal conjunction usually has the metalinguistic function as it helps to structure text units larger than a sentence. The most common connector in this subtype of conjunction is *bet* [Eng. but].

Thus we can see that the variety of subtypes of adversative conjunction reflects its semantic heterogeneity. Different shades of adversative meaning are often expressed by the same connectors. Their semantic differences are formed on the basis of semantic relations between the two sentences which are being linked.

3. 3. Causal conjunction

Real cause conjunction is the relation between sentences in which the preceding sentence names the cause of an action or phenomenon or state, and the subsequent sentence names the consequence of that action or phenomenon or state. The samples of scientific texts and publicistic texts contain roughly the same number of occurrences (50 % in each type of texts) of real cause conjunction. Real cause conjunction is expressed by the following conjunctions and linking words: *todėl, ir, tačiau, mat, nes* [Eng. therefore, and, however, because, as]. The empirical analysis has shown that the most common connector in both scientific and publicistic texts is *todėl* [Eng. therefore]. It is also the most neutral connector of real cause. Connectors *todėl, dėl to* [Eng. that is why, because of that] are used synonymously. In publicistic texts, real cause relations are rather frequently expressed by the polysemous conjunction *ir* [Eng. and]. The polysemy of this conjunction has been recently explained in terms of relevance theory which maintains that an utterance can be relevant only with regard to a previous utterance or a larger context. This connector often creates contextual meaning, i.e. the shades of causal meanings are dependent on the content coded in the sentences. Causal connector *mat* [Eng. as, since] is similar to the explanatory particle *štai* [Eng. here] in its meaning and use. That is why the relation between the sentences linked by connector *mat* may have a shade of subjective explanation. While the overall frequency of real cause conjunction is approximately the same in scientific texts and publicistic texts, the range of expression of this type of conjunction is a bit wider in publicistic texts.

Concessive conjunction is the relation between sentences in which the preceding sentence names an action or phenomenon or state which is

perceived as the cause, and the subsequent sentence also names an action or phenomenon or state which is perceived as unmotivated consequence, i.e. it is different from what has been expected. The content of the first sentence is important, but this content is made to look insignificant in the second sentence which highlights some new, more significant matter. In the scientific and publicistic text samples under investigation the relation of concessive conjunction is expressed by connector *tačiau* [Eng. however]. There are also instances where connector *žinoma* [Eng. certainly] is used. In such cases concessive meaning is supplemented by a modal shade of certitude; this connector helps to stress and highlight the importance of the content of the preceding sentence or even the importance of the sentence in the whole text. The formal feature of sentences linked by the concessive tie is as follows: the preceding sentence contains some form of the verb (*ne*)*galėti* [Eng. (not) to be able] + Infinitive. There are instances of concessive conjunction where the preceding sentence contains a verb in the Subjunctive Mood. Such formal features could be considered as differential features of concessive conjunction.

Resultative (conclusive) conjunction is the relation between sentences in which the preceding sentence contains the logical background of an action or phenomenon or state and the subsequent sentence contains the result or conclusion of that action or phenomenon or state. In the scientific and publicistic text samples under investigation, the following connectors are used in this relation: *ir, bet, o, tačiau, vis dėlto, todėl* [Eng. and, but, however, nevertheless, therefore]. The most common means of sentence cohesion, however, are connectors *taigi, vadinasi* [Eng. thus, hence] which are usually used to signal the conclusion and generalisation. The resultative meaning in sentence conjunction is often reinforced by various lexical means, such as *darytina išvada, apibendrinami* [Eng. it should be concluded, to generalise]. Publicistic texts also contain connector *tad* [Eng. so] which is usually used to signal a result or a consequence. The main difference between connector *tad* [Eng. so] and connectors *taigi, vadinasi* [Eng. thus, hence] is that *tad* [Eng. so] generalises the content of the preceding sentences without drawing an explicit conclusion. Resultative (conclusive) relation

is also characteristic of sentence pairs which are linked by proper causal connectors *dēl to*, *dēl ko* [Eng. that is why, because of this] alongside with particle *štai* [Eng. here] which is generally used for generalisation and conclusion. It is this particle that creates the meaning of result (conclusion).

3. 4. Temporal conjunction

Temporal conjunction is divided into external and internal. External temporal conjunction occurs when the content matter presented in the text is linked by temporal relations, for example, when text connectors point to a sequence of actions. Internal temporal conjunction, on the other hand, refers to a sequence of statements in the text, often in the order of priority. This type of temporal conjunction is more characteristic of scientific texts than of publicistic texts. The material examined in this study did not show any obvious distinctive features of either external or internal conjunction. Therefore, the study discusses the general features of temporal conjunction and subdivides it – on the basis of relations realised by temporal connectors – into sequential, simultaneous and conclusive conjunction.

Sequential conjunction refers to the relation between two or more sentences in which the actions occur in sequence, one after another. Sequential conjunction is generally more common in the publicistic text sample. This is determined, first of all by the content of the texts – the texts contain numerous narrative elements, therefore, there is a natural need to point to the sequence of these elements. The means of realisation of sequential conjunction are rather varied. Most common connectors are: *tuomet*, *paskui*, *po to*, *vėliau*, *toliau* [Eng. then, next, later, after that, further]. All these connectors are used synonymously. Sequential conjunction often links more than two sentences. In such cases a series of sequential connectors is used: *pirma...*, *toliau...*, *paskui...*, *...galiausiai*, *...pagaliau* [Eng. first..., next..., then..., ...finally, ...eventually].

Simultaneous conjunction refers to the relation between two or more sentences in which actions are taking place at the same time. In

both scientific and publicistic texts, this relation is usually expressed by connector *tuomet* [Eng. at that time]. In scientific texts connector *šikart* [Eng. this time] is also used.

Conclusive (temporal) conjunction refers to the relation between two or more sentences in which the subsequent sentence summarises what has been said in the preceding sentence. Such generalised temporal conjunction refers to the final point in time (momet or period). That is why conclusive temporal conjunction usually ends a micro-topic or sometimes a wider topic which has been developed in the text. Although the analysis of sample texts has shown that such conclusive temporal conjunction is not common and that the expression of this type of conjunction is quite unproductive, it is still obvious that in publicistic texts the relation of conclusive conjunction is usually expressed by connector *pagaliau* [Eng. eventually].

3. 5. Modal conjunction

Modality is expressed by lexical, grammatical and other modal means of expression, including intonation. The main means of expressing modality is the mood of the verb. Other means include modal words, parenthetical discourse markers, particles or pronouns. All these means of expression function as connectors which help to structure the text and are therefore means of text structuring. The modal shade of meaning of connectors used to connect sentences in a text is not as strong as the purely modal meaning of the same words used within a sentence. This is because connectors have a double function – to link sentences and to express the addresser's attitude towards the message. The quantitative analysis of the material has shown that modal conjunction is used much more frequently in publicistic texts than in scientific texts – 72.7 % and 27.3 % respectively. Publicistic texts are also characterised by a wider range of modal conjunctive meanings. Overall, drawing on the existing research of modal meanings of connectors and on our study of publicistic and scientific text samples, modal conjunction may be subdivided into that of uncertainty, certainty, emphatic, attributional and contrastive.

Uncertainty conjunction points to a relation between two adjacent sentences in which the preceding sentence conveys certain content and the subsequent sentence conveys a certain degree of uncertainty about it, i.e. in the case of uncertainty conjunction, a subjective opinion of the addresser is expressed. Uncertainty conjunction occurs only in such texts which allow for the first person narrative and thus for subjective evaluation. Uncertainty conjunction is expressed by parenthetical discourse markers *atrodo, ko gero, regis, matyt, pasirodo, turbūt, galbūt, gal* [Eng. it seems, it is likely, it appears, maybe] etc. These markers are used for uncertainty conjunction because of their semantics – they are words, phrases or clauses which convey the addresser’s stance towards the subject matter. The distribution of uncertainty conjunction is as follows: scientific texts contain 14.6 % and publicistic texts – 85.4 % of the total occurrences. As can be seen from the results, scientific authors do not entirely avoid uncertainty conjunction, yet, it is rather rare in scientific texts, while publicistic authors use uncertainty relation to link sentences much more frequently. This can be accounted for by the function of publicistic texts – apart from their main informative function, they also have the role of evaluating or providing a subjective, creative as well as humorous interpretation. This is particularly relevant for modern publicistic texts which no longer point the addressee in a particular direction, but rather encourage the addressee to question things and not to take them for granted. Connector *atrodo* [Eng. it seems] usually expressed doubt. Connectors *regis, matyt, turbūt, galbūt* [Eng. it looks, it seems, maybe] etc. tend to express uncertainty. Connectors *tikriausiai, ko gero* [Eng. probably, likely] express a cautious claim.

Certainty conjunction usually expresses the belief of the addresser that the message of the subsequent sentence is true. Certainty conjunction is much less frequent than uncertainty conjunction in the text samples under investigation. This may be determined by the addresser’s unwillingness to impose on the addressee the message as the only possible one. Connectors *akivaizdu, aišku* [Eng. obvious/ly, clearly] express the addresser’s stance towards the source of knowledge. Certainty connectors are varied in terms of meaning, i.e. the degree of certainty about the coded content varies. Connectors *iš tikrųjų, iš tiesų*

[Eng. really, actually] usually express the addresser's truthfulness; connectors *be abejo*, *be abejonės*, *aišku*, *akivaizdu* [Eng. without doubt, undoubtedly, clear/ly, obvious/ly] express the addresser's attitude toward the message as being obvious; and *žinoma* [Eng. certainly] usually expresses the addresser's assuredness.

Attributional conjunction usually shows the source to which the information is attributed. This pointing to the source allows the addresser, among other things, to evaluate the reliability of information. Often the addresser's attitude towards the message has an extra shade of uncertainty or doubt. Attributional conjunction in scientific and publicistic text samples makes 53.8 % of the total occurrences of all subtypes of modal conjunction. Attributional connectors (*kieno nors manymu*, (*kieno nors galva*, (*kieno nors supratimu*, *įsitikinimu*, (*kieno nors nuomone* [Eng. in sb's opinion / view, according to sb.] indicate the direct source of data. In such cases the addresser avoids responsibility and expresses uncertainty about the content.

Emphatic conjunction is used in order to emphasise a previously made statement. The statement in the preceding sentence can be made more explicit and draw the addressee's attention through the use of such emphatic connectors: particle *būtent* [Eng. namely] (which has a contrastive or explanatory shade of meaning), *dar, net* [Eng. yet, still, as...as], adverbs *ypač, juo, juolab, nejaugi, štai, tik, tuo labiau, vis, visiškai* [Eng. especially, particularly, really, here, just, completely etc.]. Emphatic conjunction is more common and varied in publicistic texts.

Contrastive conjunction is also found in Lithuanian texts. It is subdivided into external and internal conjunction in order to focus on similarity and dissimilarity. Similarity is expressed by connectors *taip pat, irgi* [Eng. also, too] and others. Difference is expressed by connector *priešingai* [Eng. in contrast].

CONCLUSIONS

1. Grammatical means of sentence cohesion are much more common than lexico-grammatical means in both scientific and publicistic texts. Grammatical means make 62.3 % and lexico-grammatical – 37.7% of the total occurrences of sentence cohesion. This tendency of use is determined not by the style of the text, but by the very structure of the text, when a cohesive device in the subsequent sentence is linked to the antecedent in the preceding sentence. Such progression of text allows the addresser and the addressee to develop the content of the text by moving from the “old or known” to the “new or unknown”. Lexico-grammatical means of sentence cohesion connect the sentences without the antecedent, therefore, to achieve clarity and logic, grammatical cohesion is often used alongside with lexico-grammatical means. In such instances, sentences are related by using complex means – both grammatical and lexico-grammatical.
2. Reference and substitution are realised by pronouns and pronominal adverbs which have the function of substitution in text. They are distinguished as separate types of cohesion as the degree of generalisation of connector meaning is different. Referential connectors (*jis, šis, tas, ten, tada* [Eng. he, it, this, that, there, then] etc.) are characterised by concrete cohesive meanings, as they link the sentence with one antecedent only. Besides, referential connectors themselves have a more explicit meaning than substitutional connectors. Substitutional connectors (*tai, šitai, visa tai* [Eng. this that, all that] etc.) have a rather abstract and less definitive meaning.
3. The key feature of personal reference is the fact that it is realised by personal pronouns which connect important things in a communicative act. Subtypes of personal reference are varied as they depend on the particular communication act in which they are used and the functions they perform. When the pronoun refers to the addresser who presents the events and whose antecedent is not mentioned in the text but only inferred from the situation, we have situational (non-textual, exophoric) reference, and when the antecedent is mentioned in the text, we have textual (anaphoric, endophoric)

reference. Scientific texts contain 31.6 % of all personal reference, while publicistic texts – 68.4 %. Such tendency of use is determined by the stylistic peculiarities of scientific texts – precision, consistency and objectivity. Lithuanian scientific writing is characterised by the lack of such personal pronouns which refer to the addresser. It is rather uncommon to make the author visible in Lithuanian scientific texts. Personal reference realised by third person pronoun *jis* [Eng. he, it] is the most common one – it makes 68.9 % of all instances of personal reference in scientific and publicistic text samples under investigation. Reference by *jis* is divided into two groups – coreference (69.3 %) and deixis (30.7 %). Personal deixis, which is realised by first and second person pronouns, is largely related to matters of coherence in text – such connectors link textual elements with non-textual elements.

4. Demonstrative reference is realised by demonstrative pronouns *tas, toks, šis, šitas, šitoks, anas, pastarasis* [Eng. that, such, this, this one, that ne, the latter] which in Lithuanian texts are usually used to draw the addressee's attention to the antecedent which is either mentioned in the text or implied. Overall, demonstrative reference is rather frequent – it makes 54.7 % of all types of reference in texts under investigation. In scientific text samples, demonstrative reference makes 66 % of all reference types, while in publicistic – 34 %.
5. Substitution markers are generalizing pronouns and pronominal adverbs. According to the type of antecedent which is replaced by the substitute, substitution is divided into nominal, verbal and constructional. In the case of nominal substitution, a noun or a nominal group is replaced by a substitute. The inventory of such nominal substitutes is not rich in Lithuanian. Nominal substitution is realised by pronouns *tai* [Eng. this] (90,6 %), *visa tai* [Eng. all this] (4,2 %), *tas* [Eng. that] (3,1 %) and adverb *taip* (2,1 %). Verbal substitutes (pronouns *tai, tas, šitas* [Eng. this, that] and adverb *taip* [Eng. in this way]) link and generalise those text elements which occur in predicate groups. In Lithuanian, the most common subtype of substitution is constructional substitution. In our sample of scientific and publicistic texts it is the most frequent and its expression is rather varied. The following connectors have been used: *tai* [Eng. this] (46,4 %), *taip* [Eng. this way]

(25,5 %), *tas* [Eng. that] (7,7 %), *šitaip* [Eng. in this way] (6,8 %), *visa tai* [Eng. all that] (4,5 %), *tas pats* [Eng. the same] (2,7 %), *šitai* [Eng. all this] (1,4 %), *toks* [Eng. such] (1,4 %), *šitoks* [Eng. such] (0,9 %), *kitaip* [Eng. differently] (1,4 %), *kiek kitaip* [Eng. slightly differently] (0,9 %). Neuter pronoun *tai* [Eng. this] is most commonly used in scientific texts to realise constructional substitution when it replaces a definition.

6. The study has shown that out of all the types of ellipsis used for sentence cohesion – nominal, verbal and constructional – only nominal ellipsis is used in the sample scientific and publicistic texts. Nominal ellipsis has three subtypes according to expression: 1) pronominal ellipsis, which has a pronoun next to the omitted element, 2) qualitative nominal ellipsis, which has a demonstrative pronoun next to the omitted element, 3) numerative ellipsis, which has a numeral next to the omitted element. Pronominal ellipsis makes 85 %, numerative – 10.5 %, qualitative – 4.5 % of the total occurrences of ellipsis in both text styles. Samples of scientific texts contain 44.5 % of pronominal, 4.5 % of numerative and 1 % of qualitative ellipsis of the total occurrences. Samples of publicistic texts show similar patterns: the most common type is pronominal (40.5 %) while numerative and qualitative are less common (6 % and 3.5 % respectively).
7. The frequency of occurrence of conjunctive means is different in scientific and publicistic texts. Publicistic texts contain slightly more conjunctive connectors (59.3 %) than scientific texts (40.7 %). According to the relations realised by sentence connectors, the following types of conjunction are distinguished: additive, adversative, causal, temporal and modal. It has been found that in scientific texts, additive and causal conjunction are commonly used types of conjunction, whereas in publicistic texts many more types can be found: additive, adversative, causal and modal. This is so because publicistic texts use neutral language elements alongside with expressive ones – they are interchanged, opposed or combined.
8. The function of additive conjunction is to supplement or emphasise previous statements. Connector *ir* [Eng. and] is most common in this function. Other connectors, such as *bet*, *taip pat* [Eng. but, also] also have other specific functions alongside the main additive function. The

following subtypes of additive conjunction are distinguished: proper additive, content additive, afterthought, expository and exemplificatory.

9. Adversative connectors *ir, bet, o, tačiau, vis dėlto, tuo tarpu, žinoma, tiesa, ne tik, deja, antraip, tik, vien* [Eng. and, but, however, nevertheless, while, certainly, true, not only, alas, otherwise, only, just] as means of conjunction include into the text the information presented by the addresser as being opposite to the information which has been expected or which is likely. Adversative conjunction is divided into the following subtypes: adversative proper, contrastive, alternative, limiting, variance, corrective and content dismissal.
10. In the case of causal conjunction, the preceding sentence or sentence group names the cause of an action or phenomenon or state, and the subsequent sentence names the consequence. According connector meaning and sentence content, causal relation is realised as real cause, concession or result (conclusion).
11. Temporal conjunction refers to a relation between two sentences in which the content of one sentence succeeds the content of another sentence. On the basis of meaning expressed by connectors, temporal conjunction is divided into sequential, simultaneous and conclusive temporal conjunction.
12. Connectors which are realised by various modal elements (usually parenthetical discourse markers) have a rather 'faint' modal meaning. They differ from the 'real' means of expressing modality in a sentence. This 'faintness' is caused by their conjunctive function. Modal conjunction is much more common in publicistic texts (72.7 %) than in scientific texts (27.3 %). Publicistic texts are also characterised by a greater variety of modal meanings of connectors.
13. Grammatical and lexico-grammatical means of sentence cohesion are common to both scientific and publicistic texts. Differential features of these two text styles are as follows: scientific texts are characterised by the use of more explicit connectors; while publicistic texts are characterised by a wider range of cohesive relations and a more varied inventory of connectors. The frequency of connectors in scientific texts is lower, the connectors are more neutral, but they form sentence relations in a more explicit manner.

ĮVADAS

Darbo objektas, tikslai ir uždaviniai. Gausėjant tekstų sandaros, teksto pragmatikos ir kitų tyrimų, lietuvių kalbotyroje tokių darbų vis dar trūksta: dar nėra nuodugniai ištirta ir teksto sandara apskritai, ir sakinių sąveika tekste.

Tekstu paprastai laikoma temiška baigta sakinių grupė, kuria pasiekiamas komunikacijos tikslas: pasakoma informacija, reiškiamas jos vertinimas, parodoma kalbėtojo emocinė būseną. Tekstui pirmiausia svarbus sakinių ir kitų sudaromųjų elementų rišlumas. Todėl šio darbo **objektu** pasirinktos gramatinės ir leksinės gramatinės sakinių siejimo priemonės, kurios lietuvių kalbotyros darbuose nėra ištirtos, nesama tų siejimo priemonių detalaus aprašo. Pagrindiniai darbo **tikslai** – pateikti taksonominę gramatinių ir leksinių gramatinių sakinių siejimo priemonių klasifikaciją; atskleisti tų siejimo priemonių funkcionavimo polinkius mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose.

Tiksłams pasiekti iškelti šie **uždaviniai**:

- 1) nustatyti visą lietuvių kalbos gramatinių ir leksinių gramatinių sakinių siejimo priemonių inventorių mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose;
- 2) sudaryti lietuvių kalbos gramatinių ir leksinių gramatinių sakinių siejimo priemonių klasifikaciją – nustatyti jų rūšis ir porūšius;
- 3) ištirti gramatinių ir leksinių gramatinių sakinių siejimo priemonių vartojimo dėsningumus mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose;
- 4) nustatyti mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose vartojamų formalųjų sakinių siejimo priemonių pasiskirstymo polinkius ir priežastis.

Darbo naujumas ir aktualumas. Disertacijos tema aktuali pirmiausia dėl to, kad, kaip minėta, gramatinės ir leksinės gramatinės sakinių siejimo priemonės (konektoriai) lietuvių kalbotyroje nėra išsamiai ištirtos. Disertacijoje pirmą kartą šios priemonės susistemintos ir nuosekliai aprašytos. Pasirinkta analizės kryptis – nuo funkcijos prie formos – leido ne tik papildyti iki šiol atliktus konektorių lietuvių kalbos tekstuose ty-

rimus, bet ir atskleisti tų konektorių panašumus ir skirtumus, vartojimo polinkius, parodyti, kad tie patys santykiai gali būti reiškiami skirtingomis priemonėmis, atskleisti nuo priemonių pavartojimo pareinančius santykių atspalvius.

Darbo medžiaga, šaltiniai ir tyrimo metodai. Disertacijos teiginiai ir išvados yra paremti pavyzdžių iš dviejų lietuvių kalbos stilių – mokslinio ir publicistinio – analize. Tų dviejų stilių medžiaga pasirinkta dėl pačių stilių ypatybių. Mokslinio stiliaus tekstai pasižymi akivaizdžiu dėstymo logiškumu, dalykiniu tikslumu ir aiškumu, objektyvumu, dėstymo glaustumu, drauge ir aiškinamų dalykų išsamumu. O publicistinio stiliaus dažniausiai išskiriamos dvi pagrindinės funkcijos – informacinė ir poveikio. Publicistinis stilius, be savo atskirų požymių, turi mokslinio ir meninio stiliaus ypatybių. Publicistinis stilius mokslinio stiliaus atžvilgiu yra ir homogeniškas, ir heterogeniškas. Tiesa, kai kuriais požymių elementais publicistinis stilius artimesnis moksliniam ir kad jo skiriamieji požymiai nėra tokie akivaizdūs, palyginti su mokslinio ir meninio stiliaus sugretinimu, yra patogesnis gretinti su moksliniu. Taigi publicistinių stilių labiau tinka gretinti su moksliniu nei su meniniu.

Analizei pasirinkti 4 mokslinio stiliaus šaltiniai:

1. A. Girdenio „Teoriniai fonologijos pagrindai“,
2. M. Maksimaičio „Lietuvos teisės šaltiniai 1918–1940 metais“,
3. V. Kaluinos „Paukščių mikoplazmozės“,
4. J. Kubiliaus „Tikimybių teorija ir matematinė statistika“.

Publicistinio stiliaus irgi imti 4 šaltiniai:

1. „Lietuvos rytas“ (2002 m. 284 nr., 2003 m. 38, 55, 83, 84 nr),
2. „Šiaurės Atėnai“ (1998 m. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11 nr.),
3. „Kultūros barai“ (1998 m. 1, 2, 3, 4, 5, 8/9 nr.),
4. „Naujoji Romuva“ (1998 m. 2, 4, 5 nr., 1999 m. 1, 2, 4 nr., 2000 m. 2, 3, 4 nr., 2001 m. 1 nr.).

Iš kiekvieno šaltinio atsitiktine tvarka atrinkta po 900 rišlių sakinių porų. Vadinas, iš kiekvieno stiliaus (mokslinio ir publicistinio) atrinkta po 3600 sakinių. Iš viso analizuojamąją medžiagą sudaro 7200 sakinių imtis. Gretinami mokslinio ir publicistinio stilių sakinių siejimo priemonių duomenys disertacijoje pateikiami procentine išraiška.

Darbas yra sinchroninis aprašomasis. Toks darbo pobūdis lemia **aprašomojo analitinio metodo** pasirinkimą. Taip pat taikomas ir **lyginamasis** metodas.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, 3 dalys (jos suskirstytos į skyrius ir poskyrius), darbo išvados, literatūra ir šaltinių sutrumpinimai. Įvade išdėstyti darbo objektas, tikslai ir uždaviniai, tyrimo metodai, aptarta tiriamoji medžiaga, temos aktualumas ir naujumas, pateikti ginamieji teiginiai, taip pat apžvalga, kaip tirtos formaliosios sakinių siejimo priemonės. Pirmoje disertacijos dalyje „Sakinių siejimo priemonių samprata ir klasifikacijos“ aptariama svarbiausia mokslinė literatūra darbo tema, aiškinamos *kohezijos* ir *koherencijos* sąvokos, analizuojamos trys skirtingos sakinių siejimo priemonių klasifikacijos: 1) pagal dėmenų siejimą sudėtiniame sakinyje, 2) pagal atliekamas siejimo priemonių funkcijas tekste ir 3) pagal kalbos lygmenis. Išsamiau aptariama klasifikacija pagal kalbos lygmenis, nes ja dažniausiai naudojamosi. Daug dėmesio skiriama gramatinių siejimo priemonių rūšims – referencijai, substitucijai, elipsei. Aptariama konjunkcijos samprata. Antra dalis „Gramatinė kohezija mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose“ yra skirta referencijos, substitucijos ir elipsės rūšims ir vartojimo polinkiams mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose. Trečioje dalyje „Leksinė gramatinė kohezija mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose“ analizuojamos leksinės gramatinės sakinių siejimo priemonės. Itin svarbu, kaip sakyta, tai, kad šios priemonės tiriamos einant nuo reikšmės prie formos. Visos šios rūšies priemonės suskirstytos į 5 konjunkcijos porūšius: sudėjimo, priešinamąją, priešasties, laiko ir modalinę. Todėl šios dalies skyriuose ir poskyriuose smulkiau analizuojami ir detalizuojami konjunkcijos porūšiai. Aptariamos konjunkcijos rūšių ir porūšių raiškos priemonės, tų priemonių vartojimo polinkiai mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose. Priemonių analizė, kai einama nuo funkcijos prie raiškos, leidžia išryškinti konjunkcijos priemonių reikšmės ir vartojimo panašumus ir, aišku, atskleisti jų skirtumus.

Ginamieji teiginiai. Ginti pateikiami šie teiginiai:

1. Gramatinės sakinių siejimo priemonės ir mokslinio, ir publicistinio stiliaus tekstuose vartojamos daug dažniau nei leksinės gramatinės. Tokį vartojimo polinkį lemia ne teksto stilius, bet teksto struktūra – ry-

šio priemonė paskesniame sakinyje susiejama su antecedentu pirmesniame sakinyje. Tokia teksto plėtra leidžia adresantui teksto turinį plėtoti einant nuo „sena, žinoma“ prie „nauja, nežinoma“.

2. Leksinės gramatinės sakinių siejimo priemonės sakinius sieja be antecedento, todėl siejant sakinius tekste tokiomis priemonėmis aiškumo, logiškumo dėlei pavartojama ir gramatinių siejimo priemonių, t. y. tokiais atvejais sakiniai siejami kompleksiskai – ir gramatine, ir leksine gramatine siejimo priemone.

3. Mokslinio stiliaus tekstuose sakinius dažniau linkstama sieti gramatinėmis priemonėmis, kurios dėl savo funkcijų sakinių ryšius daro griežčiau įformintus, o dėl to sakinių sąsajos yra aiškios, tikslios, nuoseklios. Publicistinio stiliaus tekstuose dažniau vartojamos leksinės gramatinės sakinių siejimo priemonės tekstą daro įvairesnį, netrafaretišką.

4. Mokslinio stiliaus tekstuose dėl aprašomų objektų pateikimo principų sakiniams sieti dažniau vartojama *sudėjimo* ir *priežasties* konjunkcija. Publicistinio stiliaus tekstuose kohezijos raiška įvairesnė – vartojama ir *sudėjimo*, ir *priešinamoji*, ir *priežasties*, netgi *modalinė konjunkcija*.

1. SAKINIŲ SIEJIMO PRIEMONIŲ SAMPRATA IR KLASIFIKACIJOS

Aptariant rišlumą apskritai, teksto lingvistikos darbuose vartojami du skirtingi terminai – *kohezija* ir *koherencija*. Kohezija suvokiama kaip paviršinis (formalusis) temiškai baigtos teksto sakininės struktūros rišlumas, kuris realizuojamas gramatinėmis ir leksinėmis sakinių siejimo priemonėmis ir būdais. Tiriant koheziją, paprastai dėmesys kreipiamas tik į patį tekstą, t. y. kohezija padeda paaiškinti, kaip tekstas generuojamas. Svarbu ir tai, kad kohezija turi atramą kalbos sistemoje ir realizuojama pasitelkiant skirtingų kalbos lygmenų priemones. Todėl apie koheziją kalbama kaip išorinį reiškinį. Koherencija – prasminis teksto rišlumas, kuris negali būti realizuotas gramatine kalbos sandara, nes vien gramatinėmis formomis neįmanoma sukurti prasmės. Todėl svarbus koherentiško teksto požymis – kontekstas, kuris paprastai suvokiamas kaip visuma veiksnių, tokių kaip teksto adresatas ir adresantas, konkreti situacija, kultūrinė ir socialinė situacija, paralingvistinės ypatybės ir kt. Koherencijos esmę bando atskleisti pragmatika, schematų, kalbos aktų teorijos ir kt. Kaip matyti, sakinių siejimo priemonių visuma nusakoma kohezijos terminu.

Teksto lingvistikos darbuose ne kartą bandyta klasifikuoti sakinių siejimo priemones. Klasifikacijų įvairovę lėmė nevienodas klasifikavimo pamatas, požiūris į koheziją.

Kai kurie rusų kalbininkai (pvz., I. R. Galperinas) bandė sakinių siejimo priemones klasifikuoti pagal tai, kokias funkcijas tekste jos atlieka. Taip klasifikuojant siejimo priemones, buvo nustatyta ypač svarbi mintis – atsižvelgti ir į siejimo priemonių atliekamas funkcijas.

Populiariausia sakinių siejimo priemones klasifikuoti pagal kalbos lygmenis. Šios klasifikacijos svarbą lėmė tai, kad kohezija buvo pripažinta kalbos sistemos dalimi. Todėl panašiai kaip kalbos sistemos reiškiniai klasifikuojamos ir sakinių siejimo priemonės. Skiriama leksinė, gramatinė ir leksinė gramatinė kohezija (konjunkcija). Leksinė ir gramatinė kohezija panašios dėl to, kad siejimo priemonė **visada** turi ankstesniame sakinyje įvardytą antecedentą – siejamąjį elementą, o skiriasi dėl to, kad leksinėmis siejimo priemonėmis antecedentas konkrečiai pavadinamas, o

gramatinėmis – tik pakeičiamas. Konjunkcija – tai atskirų sakinių, taip pat teksto dalių santykis, reiškiamas jungtukais, kitais jungiamaisiais žodžiais, dalelytėmis, įterpiniais. Lietuvių kalbai tinkamiausias konektorių skirstymas pagal jungtukų ir jungiamųjų posakių reiškiamus santykius.

2. GRAMATINĖ KOHEZIJA MOKSLINIO IR PUBLICISTINIO STILIAUS TEKSTUOSE

Gramatinė kohezija apibrėžiama kaip santykis sakinių, kurių viename esantis įvardis ar įvardinis prievoksmis susiejamas su kitame sakinyje konkrečiai įvardytu antecedentu. Ištirtuose lietuvių kalbos mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose dažniau vartojamos gramatinės sakinių siejimo priemonės. Gramatinė kohezija ištirtuose tekstuose sudaro 62 %, o leksinė gramatinė – 38 % visų sakinių siejimo priemonių. Gramatinės sakinių siejimo priemonės abiejų stilių tekstuose kartu vartojamos 1,4 karto dažniau nei leksinės gramatinės. Tokį vartojimo polinkį, matyt, lėmė kohezijos komunikacinė esmė – siejimo priemone susiejamas pirmesnio sakinio turinys, kuris įvardijamas antecedentu. Gramatinė kohezija smulkiau skirstoma į referenciją, substituciją ir elipsę.

2. 1. Referencija, jos rūšys ir vartojimas

Asmens referencija apibrėžiama kaip referencijos rūšis, reiškia asmeniniais įvardžiais. Asmens referencija išanalizuotose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse sudaro 44,7 % visų referencijos konektorių. Mokslinio stiliaus tekstuose asmens referencijos konektoriai sudaro 31,6 %, o publicistinio – 68,4 %. Tokių konektorių vartojimo polinkį lėmė tiriamų stilių skiriamieji požymiai. Mokslinio stiliaus tekstams itin svarbus tikslumas, objektyvumas, nuoseklumas, todėl mokslinio stiliaus tekstuose vengiama sakinius sieti asmeniniais įvardžiais, kurie dažniausiai nurodo adresantą ar pan.

Įvardžiu *aš* išreikšta asmens deiksė pasitaiko tik ištirtose publicistinio stiliaus tekstų imtyse. Ji sudaro 9,2 % visų asmens referencijos priemonių ir reiškia adresantą, kuris paprastai pačiame tekste nenurodytas, o suvokiamas tik iš situacijos. Mokslinio stiliaus tekstuose vienaskaitos pirmojo asmens įvardžio forma *aš* beveik nevartojama, nes šio stiliaus tekstuose ryškus nuasmeninimas, jame vengiama asmeninio vertinimo.

Įvardžiu *mes* išreikšta asmens deiksė yra dukart dažnesnė nei įvardžiu *aš* išreikšta asmens deiksė ir sudaro 19,3 % visų asmens referencijos

konektorių. Konektorius *aš* ištirtuose mokslinio stiliaus tekstuose visiškai nevartojamas. Tai yra skiriamoji mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų ypatybė. Įvardžiu *mes* išreikšta asmens deiksė pagal turinį yra nevienalytė – *mes* reiškia 1) tik adresantą, 2) apibendrinamąją reikšmę adresantą ir adresatą, 3) adresantą ir kitus asmenis.

Trečiojo asmens įvardžiu *jis* reiškiamą asmens referencija pati dažniausia. Ji sudaro 68,9 visų mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse pasitaikiusių asmens referencijos pavyzdžių. Nustatyta, kad įvardžiu *jis*, reiškiančiu abstrakčius objektus, daug dažniau nei publicistiniuose tekstuose sakiniai siejami mokslinio stiliaus tekstų imtyje. Tokį dėsninumą lemia ir vienas iš svarbiausių mokslinio stiliaus tekstų požymių – abstraktumas. Mokslinio stiliaus tekstuose itin daug vartojama terminų, kurie reiškia abstrakčias sąvokas. Jei aktualus koduojamas turinys yra konkretus, tai ir trečiojo asmens įvardžių, kuriais siejami sakiniai, reikšmė konkreči.

Į **rodomosios referencijos** konektorių grupę įtraukiami rodomieji įvardžiai *tas, toks, šis, šitas, šitoks, anas, pastarasis*. Šie konektoriai dažniau atlieka anaforinę funkciją – pažymimas, pabrėžiamas anksčiau tekste minėtas referentas. Kitaip tariant, tokie konektoriai lietuvių kalbos tekstuose paprastai vartojami siekiant atkreipti adresato dėmesį į antecedentą, paminėtą tekste ar tiesiog suvokiamą iš konteksto.

Rodomoji referencija, apskritai imant, gana dažna, sudaro net 54,7 % visų referencijos atvejų. Nustatyta, kad ištirtuose mokslinio stiliaus tekstuose rodomoji referencija vartojama beveik du kartus daugiau nei publicistinio, t. y. mokslinio stiliaus tekstuose ji sudaro 66 %, o publicistinio – 34 % visų referencijos atvejų. Mokslinio stiliaus tekstų ypatybės – aiškumas, tikslumas – lemia, kad čia rodomoji referencija tokia dažna.

Kita rodomųjų įvardžių funkcija yra asmenų, objektų, įvykių, procesų lokalizacija. Todėl kalbama ir apie rodomąją vietos referenciją.

Rodomoji vietos referencija ištirtuose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose reiškiamą konektoriais *čia, ten, visur, kitur, niekur*.

Siejant atskirus sakinius dažniausiai vartojamas artumą reiškiantis prievoksmis *čia*, daug rečiau *ten*. O vietų apibendrinimą (*visur*), kitos vietos (*kitur*) reiškiančių siejimo priemonių ištirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse visai nedaug. Atkreiptinas dėmesys į tai,

kad konektorius *čia* daug dažnesnis publicistinio stiliaus tekstuose, o mokslinio stiliaus tekstuose prievėiksmiu *čia* dažniau linkstama sieti tokius sakinius, kai antecedento nėra tekste, t. y. konektorius *čia* nurodo sakinių vietą tekste. Toks šių konektoarių vartojimo polinkis gali būti aiškinamas mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose teikiamu turiniu. Mokslinio stiliaus tekstuose dažniausiai aiškinami abstraktūs turinio dalykai. Aiškinant tokius dalykus vieta nėra plėtojamo teksto turinio elementas, todėl konektorius *čia* dažniausiai vartojamas tik siejant tokius antecedentus kaip *šiamo straipsnyje, šioje monografijoje* ir kt. Kaip parodė tyrimas, tokie antecedentai tekste dažniausiai ir nepasakomi, todėl konektoariumi *čia* dažniau siejamas antecedentas, kuris tekste nenurodytas.

Dar viena rodomųjų įvardžių funkcija yra nurodyti įvykių, procesų laiką. Todėl skiriama ir rodomoji laiko referencija. Tokia referencija ištirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse sudaro 12,7 % visų rodomosios referencijos priemonių. Ji reiškia konektoariais *tada, tuomet, anuomet, šįkart, iki šiol, iki tol, dabar, šiuo metu, šiandien, vėl*. Sakiniams sieti dažniausiai vartojami dabartį reiškiantys žodžiai *dabar, šiandien*. Tokio vartojimo priežastis yra ta, kad aptariama tai, kas vyksta dabartiniu metu.

Rodamosios laiko referencijos raiška išsiskiria tuo, kad ir mokslinio, ir publicistinio stiliaus tekstuose konektoariaus siejimas kreipiamas į nenurodytą tekste antecedentą. Mokslinio stiliaus tekstuose tokia reikšme pavartota 21,6 %, o publicistiniuose tekstuose – 35,1 % visų rodomosios laiko referencijos atvejų.

Lyginamoji referencija suprantama kaip siejimas sakinių, kurių pasaknyame vartojamas konektorius pabrėžia kokį nors (tokį patį, panašų, o kartais net ir visiškai kitokį) siejamų dalykų gretinimo laipsnį.

Teksto lingvistikos darbuose skiriami du lyginamosios referencijos porūšiai – panašumo ir skirtumo. Ištirtoje medžiagoje nerasta nė vieno lyginamosios skirtumo referencijos konektoariaus. Lyginamoji referencija ištirtuose tekstuose ypač reta. Ji sudaro tik 1,3 % visų referencijos atvejų, yra reiškia konektoariais *analogiškas, tas pats, lygiai kaip ir*.

Taigi lyginamoji referencija mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose vartojama rečiau, todėl ir jos raiška nėra įvairi.

2. 2. Substitucija ir jos rūšys

Ištirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse vardažodiniai substitutai sudaro 28,4 %, o veiksmažodiniai tik 6,5 % visų substitucijos priemonių. Konstrukcijų substitucija ištirtuose tekstuose pasirenkama dažniausiai – abiejų stilių tekstuose sudaro net 65,1 %. Tokius vartojimo polinkius lemia tai, kad substitucija paprastai vartojama siekiant glausčiau įvardyti antecedentą.

Mokslinio stiliaus tekstų imtyje dažniausiai vartojama konstrukcijų (47,3 %), vardažodinė (34,4 %), o veiksmažodinė šio stiliaus tekstuose sudaro tik 22,7 % visų substitucijos priemonių. Publicistinio stiliaus tekstuose dažniausia veiksmažodinė (77,3 %), vardažodinė sudaro 10 %, konstrukcijų – 12,7 % visų substitucijos priemonių. Tokio vartojimo polinkio priežastis – mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų turinio pobūdis ir skiriamieji stilistiniai požymiai. Mokslinio stiliaus tekstuose paprastai analizuojami įvairių reiškinių, abstrakčių dalykų požymiai, jų radimosi priežastys, todėl ir siejant sakinius dažniau pasitelkiama vardažodinė, o ne veiksmažodinė substitucija. Publicistinio stiliaus tekstuose dominuoja kalbėjimas apie veiksmus, todėl ir sakiniams sieti dažniau vartojama veiksmažodinė substitucija. Be to, mokslinio stiliaus tekstams, kaip jau buvo minėta, būdingas aiškumas, logiškumas, todėl moksliniuose tekstuose dažniau nei publicistiniuose substitutu prireikia susieti žodžių junginius, sakinius, pastraipas ar dar didesnius vienetus. Dėl to ir pasirenkama konstrukcijų substitucija.

Vardažodinė substitucija įprasta laikyti tokį siejimą, kai substitutas pakeičia daiktavardį ar jo grupę, t. y. daiktavardį su jam priklausomais žodžiais. Tokių lietuvių kalbos vardažodinių substitutų inventorius nėra gausus, t. y. substitucija reiškia konektoriais *tai, visa tai, tas, taip*.

Iš vardažodinių substitutų dažniausiai vartojamas konektorius *tai*. Kitų konektorių vartojama itin nedaug; retesnių konektorių pavartojimas gali būti lemtas individualaus autoriaus stiliaus ar žanro požymių.

Vardažodinis substitutas *tai*, o ne referentas (pvz., asmeninis įvardis) dažniausiai vartojamas, kai būtina susieti antecedentą, apie kurį mažai žinoma.

Vardažodinio substituto *tai* vartojimas sakiniams sieti nulemtas ir struktūriškai. Paprastai tokie substitutai atlieka tą pačią sintaksinę funk-

ciją. Sakinio struktūra lemia, kad konektorius *tai* negali būti vartojamas eliptiškai. O siejant sakinius referencija elipsė struktūriškai galima.

Veiksmožodinė substitucija – tai toks sakinių siejimas, kai konektorius, reiškiamas apibendrintos reikšmės įvardžiais ar įvardiniais prieveiksmiais, pakeičia veiksmožodinę antecedentą. Ištirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse veiksmožodinė substitucija reiškiamą konektoriais *tai, tas, taip, šitas*.

Paprastai veiksmožodiniai substitutai (įvardžiai *tai, tas, šitas* ir prieveiksmis *taip*) sieja ir apibendrina tokius teksto elementus, kurie koncentruojami predikatinėse konstrukcijose.

Substituto *taip* sąsają su veiksmožodžiu rodo ne tik tai, kad juo siejami vienuarūšiai tariniai, bet ir greta substituto vartojama bendresnės reikšmės veiksmožodžio forma *darydami*. Veiksmožodis *daryti* gali apibendrinti bet kokį veiksmą ar procesą, judesį ar ketinimą. Tokio tipo veiksmožodžiai kaip *daryti* vartojami tik drauge su substitutais *taip, šitaip*. Jeigu tokie bendresnės reikšmės veiksmožodžiai, vartojami vieni, be substitutų, paprastai jie pereina į leksinių siejimo priemonių grupę.

Ištirtuose tekstuose dažniausiai vartojama **konstrukcijų substitucijos** rūšis, kai substitutas pakeičia sudėtinio sakinio dėmenį, sakinį, kelis sakinius ar net ištiesą pastraipą. Konstrukcijų substitucija ištirtuose tekstuose dažna, jos raiška gan įvairi. Ji reiškiamą konektoriais *tai, taip, tas, šitaip, visa tai, tas pats, šitai, toks, šitoks, kitaip, kiek kitaip*.

Konstrukcijų substituciją ir mokslinio, ir publicistinio stiliaus tekstuose įprasta reikšti konektoriais *tai, taip*. Konstrukcijų substitucija iš kitų substitucijos rūšių išsiskiria ne anaforos, o kataforos dažnumu. Substitucija yra viena iš kalbos ekonomijos priemonių – substitutai gali pakeisti antecedentą, kuris tekste pasakytas vienu žodžiu, sakiniu, keliais sakiniiais.

2. 3. Elipsė, jos rūšys ir vartojimas

Ištirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose rasta tik vienos rūšies – vardažodinių – elipsių. Nėra veiksmožodinės ir konstrukcijų elipsės. Galbūt šios elipsės rūšys lietuvių kalbos tekstams nebūdingos.

Vardažodine elipse laikomas toks sakinių siejimas, kai siejant atskirus sakinius yra praleistas vardažodis. Tokia elipsė ištirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose yra nevienalytė – jos raiška gali būti trejopa: 1) šalia praleisto siejamojo elemento vartojamas įvardis – tai *įvardinė elipsė*; 2) šalia praleisto siejamojo elemento yra kokybinis rodomasis įvardis – *kokybinė elipsė*; 3) šalia praleisto siejamojo elemento vartojamas skaitvardis – *skaitvardinė elipsė*.

Ir mokslinio, ir publicistinio stiliaus tekstuose dažniausiai vartojama **įvardinė elipsė**. Ji sudaro net 85 % visų vardažodinės elipsės atvejų. Kokybinė ir skaitvardinė elipsės ištirtuose tekstuose vartojamos itin retai. Ir jų vartojimo procentinis skirtumas yra nedidelis. Kokybinė elipsė mokslinio stiliaus tekstuose sudaro 1 %, o publicistinio stiliaus tekstuose – 3,5 %. Skaitvardinė elipsė mokslinio stiliaus tekstuose sudaro 4,5 %, o publicistinio stiliaus tekstuose – 6 %. Vadinasi, šių elipsės rūšių vartojimo nelemia teksto stilius.

Įvardinė elipsė paprastai vartojama su šiais rodomaisiais žodžiais: *tas, šitas, anas, kitas, kitoks, vienas kitas, visi, dažnas, dauguma, pastarasis, minėtasis*.

Mokslinio stiliaus tekstuose įvardinei elipsei reikšti dažniausiai vartojamas konektorius *tas* (30,4 %). Publicistinio stiliaus tekstuose tokie atvejai, kai įvardinė elipsė vartojama su konektoriumi *tas*, sudaro tik 4,3 %. Šitokia akivaizdi konektoriaus *tas* vartojimo persvara leidžia manyti, kad toks vartojimo polinkis lemtas mokslinio stiliaus požymių.

Kokybinė vardažodinė elipsė vartojama kartu su kokybiniais įvardžiais *toks, koks* ir kt.

Kokybinė elipsė ir mokslinio, ir publicistinio stiliaus tekstuose dažniau vartojama su konektoriumi *toks*. Ištirtuose mokslinio stiliaus tekstuose jis du kartus dažnesnis nei publicistiniuose tekstuose. Po lygiai abiejų stilių tekstuose vartojamas konektorius *kitoks*. Itin retai ištirtoje medžiagoje sakiniams sieti vartojamas konektorius *koks*. Tiksliau tariant, šiuo konektoriumi siejami sakiniai reti.

Skaitvardinė elipse vadinamas toks sakinių siejimas, kai šalia praleisto konektoriaus pavartojamas koks nors skaitvardis. Tokia elipsė pagal raišką nevienalytė – ji reiškia kiekiniais ir kelintiniais skaitvardžiais.

Iš skaitvardinei elipsei būdingų konektorių publicistinio stiliaus tekstuose dažniausiai vartojamas konektorius *vienas*, o moksliniuose tekstuose sakiniai dažniau siejami konektoriais *pirmasis*, *antrasis*. Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo atveju, kai šalia kelintinio skaitvardžio nėra vardažodžio (jis praleistas), vartojama tik įvardžiutinė kelintinio skaitvardžio forma.

3. LEKŠINĖ GRAMATINĖ KOHEZIJA MOKSLINIO IR PUBLICISTINIO STILIAUS TEKSTUOSE

Ištirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse gana dažnai (38 % visų sakinių siejimo priemonių) sakiniai siejami jungtukais, jungiamaisiais žodžiais, dalelytėmis, įterpiniais. Tai leksinės gramatinės sakinių siejimo priemonės. Šiais konektoriais kiek dažniau palyginti su ištirtais mokslinio stiliaus tekstais sakiniai siejami publicistinio stiliaus tekstuose. Čia jie sudaro 59,3 % leksinių gramatinių sakinių siejimo priemonių, o mokslinio – 40,7 %. Yra nustatyta, kad publicistiniuose tekstuose jungtukų, dalelyčių apskritai yra vartojama daugiau nei moksliniuose tekstuose. Todėl ir sakiniams sieti publicistinio stiliaus tekstuose dažniau pasirenkamas jungtukas, dalelytė, taip pat įterpinys. Mokslinio stiliaus tekstuose sakinius dažniau linkstama sieti leksinėmis ar gramatinėmis priemonėmis.

Remiantis teksto lingvistikos specialistų pateiktomis konjunkcijos klasifikacijomis ir ištirtaisiais pavyzdžiais, pagal konektorių, kuriais siejami atskiri sakiniai, reiškiamus santykius skiriamos tokios konjunkcijos rūšys: *sudėjimo, priešinamoji, priešasties, laiko ir modalinė*.

3. 1. Sudėjimo konjunkcija

Sudėjimo konjunkcijos atveju paprastai papildomi ar pabrėžiami ankstesni teiginiai. Sudėjimo santykiui reikšti dažniausiai vartojamas konektorius *ir*. Kiti konektoriai, pavyzdžiui, jungtukas *bet*, jungiamasis žodis *taip pat*, be pagrindinės, t. y. sudėjimo konjunkcijos, atlieka ir kitas, savitas, funkcijas.

Grynojo sudėjimo konjunkcija laikytinas toks atskirų sakinių siejimas, kai jungtukais ar jungiamaisiais žodžiais siejami panašūs, dažniausiai lygiaverčiai, vienas kito tiek turinio, tiek sandaros atžvilgiu nelemiantys sakiniai. Konektoriumi gali būti siejami du ar daugiau sakiniuose užkoduotų turinio dalykų, kurie tekste apibūdinami vienodai ar bent panašiai (plg. vienaarūšes sakinio dalis), arba tie dalykai turinio atžvilgiu visiškai savarankiški, neturintys bendrų turinio požymių.

Ištirtuose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose grynojo sudėjimo konjunkcija nėra dažna (7,7 % visų sudėjimo konjunkcijos pavyzdžių). Mokslinio stiliaus tekstuose grynojo sudėjimo konjunkcija sudaro 5,2 %, publicistinio stiliaus tekstuose – 8,5 % visų sudėjimo konjunkcijos atvejų. Grynojo sudėjimo konjunkcija paprastai pasirenkama tada, kai siekiama atkreipti dėmesį į ypač tvirtą atskirų sakinių ryšį.

Neįvairios ir grynojo sudėjimo konjunkcijos raiškos priemonės. Siejant atskirus sakinius sudėjimo santykis dažniausiai reiškiamas jungtuku *ir* (87,5 %). Grynojo sudėjimo konjunkcija taip pat gali būti reiškiamą ir jungtuku *bet*, jungiamaisiais žodžiais *taip pat*, *irgi*.

Turinio papildymo konjunkcija vadinamas toks siejimas, kai konektoriumi siejamas sakinyje papildomas, praplečia tai, kas teigiama pirmesniame sakinyje, o paskesnis ir tolimesni sakiniai pagal reikšmę yra priklausomi nuo pirmesnio.

Turinio papildymo konjunkcija nagrinėtuose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose vartojama palyginti gana dažnai – sudaro 15,7 % visų konjunkcijos atvejų. Šis konjunkcijos porūšis ištirtuose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose išsiskiria ir vartojamų konektorių įvairumu. Vartojami šie konektoriai: *ir*, *bet*, *o*, *tačiau*, *taip pat*, *dar*, *beje*, *pagaliau*, *na*, *žinoma*, *be to*, *net*. Tokia gausi turinio papildymo konjunkcijos raiška lemia jos nevienalytiškumą. Grynas turinio papildymas paprastai reiškiamas konektoriais *ir*, *taip pat* (*dar*). Siejant sakinius šiais konektoriais, akivaizdus tik pirmesniu sakiniu pateikto turinio papildymas, kuris iš esmės priklauso ne nuo konektoriaus reikšmės, bet nuo paskesnio siejamojo sakinio turinio.

Ištirtoje tekstų imtyje vartojama ir tokių konektorių (pvz., *tuo labiau*, *net* ir kt.), kuriais, be svarbiausios reikšmės – papildyti turinį, – dar ir parbrėžiama, kad siejamo sakinio turinys yra ir reikšmingas, svarbus.

Esti ir priešingai – po konektoriaus einančio sakinio turinys gali būti visai nereikšmingas, nesvarbus, pasakomas tik siekiant šiaip praplėsti, papildyti, neišskiriant, neakcentuojant juo reiškiamo turinio. Tokiu atveju dažniausiai vartojamas konektorius *beje* arba sakinio papildomą, pridurtinį pobūdį pabrėžiantis *be to*.

Esminis **pridūrimo** konjunkcijos skirtumas nuo turinio papildymo yra tas, kad ankstesnis teksto teiginys, paprastai išreikštas sakiniu, yra papildomas netikėtu, dažnai ekspresijos komponentą turinčiu teiginiu.

Pridūrimo konjunkciją nuo turinio papildymo skiria dar ir tai, kad pridurti teiginiai turinio atžvilgiu gan dažnai yra nepilni. Ir svarbiausia – pridurtasis teiginys įforminamas kaip atskiras sakiny.

Pridūrimo konjunkcija dažniau vartojama ištirtose publicistinio stiliaus tekstų imtyse. Čia ji sudaro net 90,6 % visų ištirtų pridūrimo konjunkcijos atvejų. Tokią vartojimo tendenciją lemia publicistinio stiliaus tekstų ypatybės – siekimas pasakyti ekspresyviau, vaizdingiau. Tad ir atskiriems sakiniams sieti dažniau pasirenkamas pridūrimas.

Pridūrimo konjunkcija dažniausiai reiškiamą konektoriais *ir, tačiau, na, bet, taip pat* ir kt. Ši konjunkcija išsiskiria reikšmių įvairumu. Neutraliausia pridūrimo konjunkcija reiškiamą jungtuku *ir*. Tačiau tokių gryną pridūrimą reiškiančių konektorių ištirtoje medžiagoje nerasta daug. Esama atvejų, kai pridūrimas pabrėžiamas, paryšklinamas, kartu su jungtuku *ir* vartojant pabrėžiamąsias dalelytes, konstrukcijas su dalelytėmis ar net specialius metakalbinis pridūrimo komentarus *dar, dar ne viskas, ir tai dar ne viskas, ir įdomumo dėlei galėtume pasakyti* ir kt. Atskiru pridurtu sakiniu pabrėžiama, labiau išryšklinama papildomai pateikta turinio dalis. Pridūrimo konektoriai patys gali turėti sakinio arba sudėtinio sakinio dėmens formą.

Pridūrimo konjunkcija – ekspresyvus sakinių siejimo būdas.

Aiškinamoji konjunkcija – tai tokia konjunkcijos rūšis, kai pirmesnis sakiny, kuriuo pasakoma per daug plačiai, abstrakčiai, pakeičiamas ar patikslinamas kitu sakiniu, kuriame pasakomas konkretesnis, siauresnis turinys. Svarbu, kad aiškinamosios konjunkcijos atveju siejamų sakinių turinys iš esmės yra tas pats, tik pasakytas kitais žodžiais, t. y. šios konjunkcijos paskirtis – paaiškinti ar tiesiog perfrazuoti ankstesniu teiginiu išreikštą turinį.

Aiškinamoji konjunkcija sudaro 2,01 % visų konektorių vartojimo atvejų. Publicistinio stiliaus tekstuose aiškinamoji konjunkcija ir dažnesnė (77,8 % visų aiškinamosios konjunkcijos atvejų), ir įvairesnė. Iš visų aiškinamosios konjunkcijos priemonių vartojimo dažnumu išsiskiria *juk* vartojimas (net 46,7 % visų aiškinamosios konjunkcijos priemonių). Tokį *juk* vartojimo polinkį galėtų lemti ir publicistiniam stiliui būdingas siekimas paveikti adresatą. O dalelytė *juk* ne tik įtraukia aiškinimą, bet ir turi savaime suprantamo, neabejotamo dalyko reikšmę.

Aiškinamoji konjunkcija taip pat reiškiamą konektoriais *ypač, kitaip tariant, kitais žodžiais, kitaip sakant, derėtų pastebėti, svarbiausia, sako, galimas daiktas, galimas dalykas, galima sakyti*. Pagal reikšmę aiškinamieji konektoriai nevienodi. Vieni aiškinamieji konektoriai (pvz., *kitaip tariant, kitais žodžiais, kitaip sakant*) vartojami tik siekiant paprasčiau pasakyti, perfrazuoti ankstesnę teiginį. Šie aiškinamieji konektoriai dar vadinami metakalbiniais komentarais.

Vartojant kitus konektorius, tokius kaip *ypač, svarbiausia, derėtų pastebėti*, ne tik kitais žodžiais paaiškinamas, perfrazuojamas ankstesnio sakinio turinys, bet ir pabrėžiamas, intensifikuojamas paskesnio sakinio turinys.

Į aiškinimo konjunkciją įtraukiama ir tikslinamoji konjunkcija, kuri sudaro tik 2,2 % visų konjunkcijos priemonių. Taip elgiamasi, nes lietuvių sintaksės darbuose įprasta tikslinimo nuo aiškinimo neatskirti. Dažniausiai (93,3 % visų tikslinimą reiškiančių konektorių) tikslinimo santykis reiškiamas dalelyte *jau*.

Konektoriumi *vos* siejami tokie sakiniai, kurių paskesnio turinys ne tik pabrėžiamas, patikslinamas, bet drauge nurodomas ir jo menkumas ar intensyvumas.

Iliustruojamoji konjunkcija paprastai suprantama kaip santykis tarp sakinių, kurių pirmesnio sakinio turinys yra aiškinamas pavyzdžiais, faktais. Būdingiausia iliustruojamosios konjunkcijos raiškos priemonė ir mokslinio, ir publicistinio stiliaus tekstuose yra įterpinys *pavyzdžiui*.

Konektorius *štai* dažniausias ištirtuose publicistiniuose tekstuose. Šiuo konektoriumi, be svarbiausios iliustravimo reikšmės, dažniausiai reiškiamas siejamų sakinių pabrėžiamasis ar nurodomasis atspalvis.

Sakiniai siejami konektoriais *tarkim(e), sakykim(e)*, kai pavyzdžiu pateikiamo teiginio turinys turi šiokių tokių modalinį atspalvį, kai adresantas tarsi nenori prisiimti atsakomybės už teikiamą pavyzdį, lyg ir teikiamu pavyzdžiu daro prielaidą.

Taigi iliustruojamoji konjunkcija adresantas ne tik įtraukia į tekstą pavyzdį, bet ir pasirenkamu vartoti konektoriumi tą teikiamą pavyzdį įvertina.

3. 2. Priešinamoji konjunkcija

Priešinimas lietuvių kalbos tekstuose realizuojamas konektoriais *ir, bet, o, tačiau, vis dėlto, tuo tarpu, žinoma, tiesa, ne tik, deja, antraip, tik, vien* ir kt. Priešinamoji konjunkcija detalizuojama skiriant *grynosios priešpriešos, gretinamosios, ribojamosios, neatitikimo, koreguojamosios, turinio nutraukimo* konjunkcijos porūšius.

Grynosios priešpriešos konjunkcija vadinama tokia konjunkcijos rūšis, kai siejamąja priemone sujungiami sakiniai, kurių turinys antonimiškas. Grynoji priešprieša reiškia konektoriais *bet, o, tačiau, vis dėlto*.

Grynosios priešpriešos santykiu sakiniai dažniau siejami ištirtoje publicistinio stiliaus tekstų imtyje, taip pat čia, siekiant daryti didesnę poveikį adresatui, linkstama rinktis tokius konektorius, kurie išreiškia dar ir papildomus – apibendrinimo, pabrėžimo – atspalvius. Grynosios priešpriešos konjunkcijos priemonės gali sudaryti ir kompozicinę teksto struktūrą, t. y. tokiomis siejimo priemonėmis paprastai paaiškinama teksto semantika, sujungiami, sustiprinami skirtingi elementai. Tokia grynosios priešpriešos konjunkcija gali būti vadinama metalingvistine. Ištirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse metalingvistinė grynosios priešpriešos konjunkcija dažniausiai reiškia įterpiniais *ant-ra vertus, kita vertus*.

Gretinamoji konjunkcija dažniau pasirenkama ištirtuose publicistinio stiliaus tekstuose, nes siekiant paveikti adresatą lyginami įvairūs koduojamo turinio dalykai. Kaip ir sakinio sintaksėje, tekste sakiniams sieti gretinimo santykiu įprasta vartoti konektorių *o*.

Alternatyvos konjunkcija ištirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse vartojama, kai siejami 1) atskiri sakiniai, kurių paskesnis galėtų būti pirmesnio dėmeniu; atskiru sakiniu išreikšta alternatyva yra labiau paryškinta, pabrėžta; 2) alternatyvos santykiu susieti gramatiškai visiškai savarankiški sakiniai. Alternatyvos konjunkcija reiškiam konektoriais *ar, arba*.

Ribojamoji konjunkcija esti tada, kai pirmesniu sakiniu pasakomas bendresnis dalykas, o paskesniu tai, kas į tą visumą neįeina arba kitokiu būdu ją susiaurina. Ribojamoji konjunkcija reiškia jungtukais *tik, bet, tačiau*. Ribojimo konjunkcijos atveju tekste paskesnio sakinio siauresnis turinys dar ir pabrėžiamas, paryškinamas kaip svarbesnis, reikšminges-

nis. Todėl ribojamoji konjunkcija tekstuose atlieka ir pragmatinę funkciją – ribojimą reiškiantys konektoriai žymi svarbaus, aktualaus koduojamo turinio pradžią.

Neatitikimo konjunkcijos atveju pirmiausia pasakomas tam tikras dalykas, iš kurio galima projektuoti tolesnį dalyką, kurio tikimasi. Tačiau tekste tas įvardytas dalykas neatitinka to, kuris projektuotas, numatytas, lauktas. Neatitikimo konjunkcija reiškia konektoriais *ir, tačiau, vis dėlto*. Svarbus tokio siejimo formalus požymis – pirmesniame sakinyje paprastai vartojama tariamosios nuosakos veiksmažodžio forma.

Koreguojamoji konjunkcija tekste gali būti vartojama tik tuo atveju, kai paskesniu sakiniu adresantas pateikia visiškai priešingą turinį, nei buvo pasakyta pirmesniu. Šiuo atveju ypač svarbu, kad būtent antrasis sakinytis ir turi didžiausią argumentuojamąjį svorį. Koreguojamoji konjunkcija paprastai reiškia šiais konektoriais: *ir, bet, tačiau, vis dėlto, o, antraip* ir kt.

Turinio nutraukimo konjunkcija pasitelkiama stabdant išsamesnį vienos temos plėtojimą ir drauge parengiant adresatą suvokti naujus dalykus. Turinio nutraukimo konjunkcija paprastai atlieka metakalbinę funkciją, t. y. struktūrini už sakinių didesnius elementus. Turinio nutraukimo konjunkcija paprastai reiškia konektoriu *bet*.

Taigi porūšių įvairovė rodo priešinosios konjunkcijos reikšminį įvairialypiškumą. Skirtingus priešinio atspalvius dažnai reiškia tie patys konektoriai. Jų skirtingi atspalviai susiformuoja iš siejamųjų sakinių reikšminio santykio.

3. 3. Priežasties konjunkcija

Realiosios priežasties santykis yra tarp sakinių, kurių pirmesniu pasakoma veiksmo, būsenos ar ypatybės dingstis, o paskesniu – to veiksmo, būsenos ar ypatybės pasekmė. Iširtuose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose realiosios priežasties konjunkcija vartojama daugmaž vienodai (apytikriai po 50 % visų realiosios priežasties konjunkcijos atvejų).

Realiosios priežasties konjunkcija reiškia šiais jungtukais ir jungiamaisiais žodžiais: *todėl, ir, tačiau, mat, nes*. Empirinės medžiagos

analizė parodė, kad ir mokslinio, ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse sakiniai dažniausiai siejami konektoriumi *todėl*. Tai ir neutraliausias priežasties konektorius. Konektoriai *todėl, dėl to* realiosios priežasties santykiui reikšti vartojami sinonimiškai.

Publicistinio stiliaus tekstuose gana dažnai realiosios priežasties santykis reiškiamas daugiareikšmiu jungtuku *ir*. Konektoriaus *ir* daugiareikšmiškumą būtų galima pagrįsti naujesniuose kalbotyros darbuose populiaria relevancijos teorija, kurioje teigiama, kad pasakymas reikšmingas atsižvelgiant į ankstesnį pasakymą arba net į daug tolesnį kontekstą. Todėl dažnai daugiareikšmiu konektoriumi *ir* sukuriamos kontekstinės reikšmės, t. y. priežasties reikšmės atspalvius lemia koduojamas sakinių turinys.

Priežasties konektorius *mat* savo reikšme ir vartoseną panašus į aiškinamąją dalelytę *štai*. Todėl, be pagrindinės, realiosios priežasties, reikšmės, šiuo konektoriumi susietuose sakiniuose galima įžvelgti ir subjektyvaus aiškinimo atspalvį.

Realiosios priežasties konjunkcija ištirtuose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose vartojimo dažnumu beveik neišsiskiria; publicistinio stiliaus tekstuose priežasties konjunkcija įvairiau reiškiamą – vartojama įvairesnių konektorių.

Nuolaidos konjunkcija – tai santykis, kai pirmesniu sakiniu pasakomas veiksmas, būseną ar ypatybę, yra suprantamas kaip dingstis, o paskesniu sakiniu pasakomas taip pat veiksmas, būseną ar ypatybę, kurie suprantami kaip nemotyvuota pasekmė, tai yra kitokia, negu buvo tikėtasi. Pirmesnio sakinio turinys yra svarbus, tačiau paskesniame jis lyg ir nuleidžiamas niekais, iškeliamą tai, kas nauja, svarbiau.

Ištirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse nuolaidos santykis reiškiamas konektoriumi *tačiau*. Publicistinio stiliaus tekstų imtyje pasitaikė sakinių, kurių nuolaidos santykis reiškiamas konektoriumi *žinoma*. Tokiu atveju šalia nuolaidos reikšmės akivaizdus ir modalinis įsitikinimo atspalvis; konektoriumi *žinoma* pabrėžiamas, paryškiamas paskesnio sakinio turinys ar net to sakinio svarba visame tekste.

Formalus sakinių, susijusių nuolaidos santykiu, požymis toks: pirmesniame sakinyje vartojama veiksmožodžio (*ne*)*galėti* forma su bendratimi. Esama atvejų, kai nuolaidos santykis yra tarp sakinių, kurių pir-

mesniame vartojama tariamoji nuosaka. Tie formalūs nuolaidos santyki paryškinantys požymiai galėtų būti vadinami diferenciniais nuolaidos konjunkcijos požymiais.

Rezultato (išvados) konjunkcija – tai santykis, kai pirmesniu sakiniu pasakomas veiksmo, būsenos ar ypatybės loginis pagrindas, o paskesniu sakiniu pasakomas veiksmo, būsenos ar ypatybės rezultatas arba išvada.

Rezultato (išvados) konjunkcija ištirtuose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose išsiskiria vartojamų konektorių įvairove: *ir, bet, o, tačiau, vis dėlto, todėl*. O iš tikrųjų rezultato (išvados) konjunkcija ištirtuose ir mokslinio, ir publicistinio stiliaus tekstuose dažniausiai reiškia modaliniais žodžiais *taigi, vadinasi*, kurie paprastai ir vartojami išvadai, apibendrinimui pabrėžti.

Rezultato reikšmė, siejant atskirus sakinius, itin dažnai paryškina įvairiomis leksinėmis priemonėmis, pvz.: *darytina išvada, apibendrinami* ir pan. Publicistinio stiliaus tekstuose rūpimam santykiui reikšti dar vartojamas konektorius *tad*. Jis paprastai vartojamas nusakant ko nors rezultatą, padarinį. Esminis konektoriaus *tad* reikšmės skirtumas nuo tokių konektorių kaip *vadinasi, taigi* yra tas, kad konektoriumi *tad* siejamas ankstesnių sakinių turinio apibendrinimas. Tarp sakinių nėra išvados pabrėžimo atspalvio.

Rezultato (išvados) santykis yra ir tarp sakinių, susietų tik realiosios priežasties santykį reiškiančiais konektoriais *dėl to, dėl ko* kartu su išvada ar apibendrinimui reikšti vartojama dalelyte *štai*. Siejamų sakinių rezultato (išvados) reikšmę kaip tik ir suformuoja dalelytė *štai*.

3. 4. Laiko konjunkcija

Skiriama išorinė ir vidinė laiko konjunkcija. Apie išorinę laiko konjunkciją paprastai kalbama tada, kai tekste svarbu laiko santykiu susieti koduojamą turinį, pvz., konektoriumi parodoma veiksmų seka. Vidinė laiko konjunkcija nurodo teksto sakinių svarbumą, išdėstymo tvarką. Ji būdingesnė mokslinio stiliaus tekstams. Ištirta medžiaga neparodė akivaizdžių išorinės ir vidinės laiko konjunkcijos skiriamųjų požymių. Dėl to aptariamos tik bendresnės vidinės ir išorinės laiko konjunkcijos

ypatybės. Laiko konjunkcija smulkiau detalizuojama pagal konektoriais reiškiamus santykius – skiriama laiko sekos, vienalaikiškumo ir apibendrinto laiko konjunkcija.

Laiko sekos konjunkcija – tai santykis tarp dviejų ar daugiau sakinių, kurių veiksmai vyksta paeiliui, vienas po kito.

Laiko sekos konjunkcija apskritai dažnesnė ištirtoje publicistinio stiliaus tekstų imtyje – tai pirmiausia lemia ir šio stiliaus tekstų turinys. Šio stiliaus tekstuose daugiau yra pasakojimo elementų, todėl tokiaime tekste dažniau prireikia nurodyti koduojamų veiksmy ar būsenų seką. Laiko sekos konjunkcijos raiška palyginti įvairi. Laiko sekos santykiams reikšti dažniausiai vartojamas konektorai *tuomet, paskui, po to, vėliau, toliau*. Visi šie konektoriai vartojami sinonimiškai. Laiko sekos santykiu dažnai siejami ne du, o (trys, o kartais net keturi sakiniai). Tokiu atveju vartojama laiko seką reiškiančių konektorių eilė *pirma ..., toliau ..., paskui ..., ... galiausiai, ... pagaliau*.

Vienalaikiškumo konjunkcija – tai santykis tarp dviejų ar daugiau sakinių, kurių veiksmai, būsenos vyksta tuo pačiu metu. Vienalaikiškumo santykis dažniausiai ir mokslinio, ir publicistinio stiliaus tekstuose reiškiamas konektoriumi *tuomet*. Mokslinio stiliaus tekstuose tas santykis reiškiamas konektoriumi *šįkart*.

Apibendrinto laiko konjunkcija – tai santykis tarp dviejų ar daugiau sakinių, kurių paskesniu sakiniu susumuojama, kas buvo pasakyta pirmesniu sakiniu. Čia yra galutinio laiko taško (momento, tarpo) nuoroda. Todėl apibendrinto laiko konjunkcija paprastai baigiama viena mikrotema, o kartais net tema.

Nors empirinės medžiagos analizė parodė, kad tokia apibendrinto laiko konjunkcija ištirtuose tekstuose nėra dažna, itin neproduktyvi šios konjunkcijos raiška, bet vis dėlto akivaizdus polinkis publicistiniuose tekstuose šį santykį reikšti konektoriumi *pagaliau*.

3. 5. Modalinė konjunkcija

Modalumas išreiškiamas leksinėmis, gramatinėmis ir kitomis modalinėmis raiškos priemonėmis, svarbi intonacija. Modalumas reiškiamas

veiksmazodžių nuosakų formomis – tai pagrindinė jo raiškos priemonė. Modalumas reiškiamas ir modaliniais žodžiais, įterpiniais, dalelytėmis, prieveiksmiais. Tos raiškos priemonės eina konektoriais, kuriais struktūrinamas tekstas, todėl yra ir teksto struktūros kūrimo priemonė.

Konektorių, kuriais siejami atskiri sakiniai tekste, modalinis atspalvis nėra toks raiškus kaip tų pačių žodžių, vartojamų sakinio viduje tik modalinėms reikšmėms. Tai lemia dvejopa šių konektorių paskirtis – ir sieti sakinius, ir išreikšti tam tikrą kalbėtojo požiūrį į sakomą dalyką.

Empirinės medžiagos kiekybinė analizė parodė, kad modalinė konjunkcija daug dažniau vartojama publicistinio stiliaus tekstuose – net 72,7 % visų modalinės konjunkcijos atvejų, o mokslinio stiliaus tekstuose – 27,3 %. Publicistinio stiliaus tekstuose daug didesnė ir modalinės konjunkcijos reikšmių įvairovė.

Šiaip ir publicistinio, ir mokslinio stiliaus modalinę konjunkciją, remiantis ištirtomis ir apibendrintomis konektorių reikšmėmis, empirine medžiaga, galima smulkiau skirstyti į *abejojimo, įsitikinimo, pabrėžiamąją, informacijos šaltinio nurodymo ir lyginamąją konjunkciją*.

Abejojimo konjunkcija nusako santykį tarp greta esančių sakinių, kurių pirmesniu pasakomas koks nors turinys, teiginys, o paskesniu – yra išreiškiamas tam tikras netikrumas, t. y. siejant sakinius abejojimo konjunkcija pirmiausia perteikiamas adresanto vertinimas, subjektyvi nuomonė. Abejojimo konjunkcija pasitaiko tik tokiuose tekstuose, kuriuose yra galimas pasakojimas pirmuoju asmeniu, vadinasi galimas ir subjektyvus vertinimas.

Abejojimo konjunkcija reiškiamą įterpiniais *atrodo, ko gero, regis, matyt, pasirodo, turbūt, galbūt, gal* ir pan. Tokią šios konjunkcijos raišką lemia įterpinių semantika: jais eina žodžiai, žodžių junginiai ar sakinių dėmenys, reiškiantys kalbėtojo požiūrį į sakomą dalyką. Ištirtuose tekstuose abejojimo konjunkcijos pasiskirstymo polinkiai tokie: mokslinio stiliaus tekstuose – 14,6 %, o publicistinio – 85,4 %. Kaip matyti iš gautų rezultatų, nors mokslinio stiliaus tekstuose abejojimo konjunkcijos ir nevengiama, tačiau daug dažniau abejojimo santykis tarp sakinių reiškiamas publicistinio stiliaus tekstuose, nes šio stiliaus tekstams, be pagrindinės informavimo paskirties, dar svarbi vertinimo, kūrybiško, subjektyvaus, sąmojingo interpretavimo funkcija. Tai ypač aktualu dabarti-

nei publicistikai, kai nustota adresatą veikti iš anksto numatyta kryptimi – pakito ir poveikio funkcijos turinio akcentai, t. y. publicistinio stiliaus tekstuose daugiau paliekama abejonų, netikrumo. Konektoriumi *atrodo* įprastai reiškiamas abejojimas. Konektoriais *regis, matyt, turbūt, galbūt* linkstama reikšti netikrumą. Atsargų tvirtinimą reiškia konektoriai *tikriausiai, ko gero*.

Įsitikinimo konjunkcija paprastai reiškia kalbėtojo pozicija, kad tai, kas pasakoma paskesniu sakiniu, yra tikra. Įsitikinimo konjunkcija palyginti su abejojimo ištirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse vartojama daug rečiau. Pasiskirstymo polinkį, matyt, lemia tai, kad adresantas vengia adresatui brukti teikiamą turinį kaip vienintelį.

Konektoriai *akivaizdu, aišku* išreiškia žinių šaltinio pobūdžiu pagrįstą adresanto požiūrį.

Įsitikinimą reiškiantys konektoriai pagal reikšmę nevienalyčiai, t. y. skiriasi minėtais konektoriais reiškiamas adresanto įsitikinimo koduojamu turiniu laipsnis. Adresanto tikrumas paprastai reiškiamas konektoriais *iš tikrųjų, iš tiesų*. Konektoriais *be abejo, be abejonės, aišku, akivaizdu* reiškiamas adresanto siekis išryškinti akivaizdų koduojamą turinį. Konektoriumi *žinoma* paprastai reiškiamas užtikrinimas.

Informacijos šaltinį reiškianti konjunkcija paprastai rodo, kuo remiasi adresantas, iš kur paimtas turinys. Informacijos šaltinio nurodymas drauge leidžia adresantui vertinti informacijos patikimumą, kiek ji atitinka faktus. Todėl dažnai adresanto požiūris į pasakomą turinį turi papildomą abejonės, netikrumo atspalvį.

Informacijos šaltinį reiškianti konjunkcija ištirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse sudaro 53,8 % visų modalinės konjunkcijos porūšių.

Informacijos šaltinį reiškiantys konektoriai (*kieno nors*) *manymu, (kieno nors) galva, (kieno nors) supratimu, įsitikinimu, (kieno nors) nuomone* nurodo tiesioginius duomenų šaltinius. Tokiais atvejais adresantas lyg ir šalinasi atsakomybės ir sakomo turinio tikrumo.

Pabrėžiamoji konjunkcija vartojama tada, kai norima išryškinti pirmiau pasakytą teiginį. Pirmesniu sakiniu pasakytą teiginį akcentuoja, labiau išryškina, į jį adresato dėmesį atkreipia pabrėžiamuoju konektoriumi einanti dalelytė *būtent* (su gretinimo, aiškinimo atspalviu), *dar*,

net prievoksmiai *ypač, juo, juolab, nejaugi, štai, tik, tuo labiau, vis, visiškai*. Pabrėžiamoji konjunkcija dažnesnė publicistinio stiliaus tekstuose. Čia ji ir įvairesnė.

Lietuvių kalbos tekstuose gali būti vartojama išorinė ir vidinė **lyginamoji** konjunkcija. Semantiškai smulkiau skaidant lyginamąją konjunkciją atsižvelgiama į panašumą ar nepanašumą. Panašumo lyginamoji konjunkcija reiškia *taip pat, irgi* ir kt. Lyginamoji skirtumo konjunkcija reiškia konektoriumi *priešingai*.

IŠVADOS

1. Gramatinės sakinių sujungimo priemonės tiek mokslinio, tiek publicistinio stiliaus tekstuose akivaizdžiai persveria leksines gramatines. Gramatinės sujungimo priemonės sudaro 62,3 %, o leksinės gramatinės – 37,7 %. Tokių vartojimo polinkį lemia ne teksto stilius, bet paties teksto struktūra, kai ryšio priemonė paskesniame sakinyje susiejama su antecedentu pirmesniame sakinyje – tokia teksto plėtra leidžia ir adresantui, ir adresatui teksto turinį plėtoti einant nuo „sena, žinoma“ prie „nauja, nežinoma“. Leksinės gramatinės sakinių sujungimo priemonės sakinius sieja be antecedento, todėl siejant sakinius tekste tokiomis priemonėmis aiškumo, logiškumo dėlei prireikia ir gramatinės kohezijos, t. y. tokiais atvejais sakiniai siejami kompleksiskai – ir gramatine, ir leksine gramatine sujungimo priemone.
2. Referencija ir substitucija reiškiami įvardžiais ir įvardiniaisrieveiksmiais, kurie tekste atlieka pakeitimo funkciją. Į skirtingas kohezijos rūšis jos atskiriamos dėl nevienodo konektorių reikšmių apibendrinimo laipsnio. Referencijos konektoriai (*jis, šis, tas* (ir jų formos), *ten, tada* ir kt.) būdingos konkrečios siejamosios reikšmės, nes jie sakinių sieja tik su vienu antecedentu. Be to, referencijos konektoriai patys turi apčiuopiamą reikšmę nei substitucijos konektoriai. O substitucijos konektoriai (*tai, šitai, visa tai* ir kt.) turi ne tokią apibrėžtą, abstraktesnę reikšmę.
3. Esminis asmens referencijos požymis yra tai, kad ji reiškiami asmeniniais įvardžiais, kuriais susiejami svarbūs komunikacijos akto dalykai. Asmens referencijos porūšių įvairovė priklauso nuo to, kokiam komunikacijos akte tie įvardžiai vartojami ir kokias funkcijas jie atlieka. Kai įvardžiu reiškiamas adresantas, kuris pats išdėsto įvykius ir kurio antecedentas tekste nepaminėtas, o tik suvokiamas iš situacijos, tai turima *situacinė (netekstinė, egzoforinė)* referencija, o kai antecedentas paminėtas tekste, tai jau *tekstinė (anaforinė, endoforinė)* referencija. Mokslinio stiliaus tekstuose asmens referencijos konektoriai sudaro 31,6 %, o publicistinio – 68,4 %. Tokių konektorių vartojimo polinkį lemia mokslinio stiliaus tekstų požymiai – tikslumas, objektyvumas, nuoseklumas, – todėl mokslinio stiliaus

tekstuose vengiama sakinius sieti tais asmeniniais įvardžiais, kurie dažniausiai įvardija adresantą ar pan. – lietuvių mokslinio stiliaus tekstuose neįprasta rodyti autoriaus asmenį. Trečiojo asmens įvardžiu *jis* reiškiamas asmens referencija pati dažniausia, sudaro 68,9 % visų ištirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse pasitaikiusių asmens referencijos pavyzdžių. Įvardžiu *jis* reiškiamas asmens referencija ištirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse yra dvejopa – koreferencija (69,3 %), deiksė (30,7 %). Asmens deiksė, išreikšta pirmojo ir antrojo asmens įvardžiais, labiau susijusi su teksto koherencijos dalykais – tokie konektoriai sieja teksto elementus su netekstiniais elementais.

4. Rodomoji referencija reiškiamas rodomaisiais įvardžiais *tas, toks, šis, šitas, šitoks, anas, pastarasis*, kurie lietuvių kalbos tekstuose paprastai vartojami siekiant atkreipti adresato dėmesį į antecedentą, paminėtą tekste ar tiesiog suvokiamą iš konteksto. Rodomoji referencija, apskritai imant, tai yra ir mokslinio, ir publicistinio stiliaus tekstuose, gana dažna, sudaro net 54,7 % visų referencijos atvejų. Mokslinio stiliaus tekstų imtyse rodomoji referencija vartojama dažniau nei publicistinio, t. y. mokslinio stiliaus imtyse ji sudaro 66 %, o publicistinio – 34 % visų referencijos atvejų.
5. Substitucijos reiškiškiai yra apibendrinamosios reikšmės įvardžiai ir įvardiniairieveksmiai. Substitucija pagal tai, kokį antecedentą pakeičia substitutas, smulkiau skirstoma į vardažodinę, veiksmąžodinę ir konstrukcijų substituciją. Vardažodinės substitucijos atveju substitutas pakeičia vardažodį ar jo grupę, t. y. vardažodį su jam priklausomais žodžiais. Tokių lietuvių kalbos vardažodinių substitutų inventorius nėra gausus. Vardažodinė substitucija reiškiamas įvardžiais *tai* (90,6 %), *visa tai* (4,2 %), *tas* (3,1 %),rieveksmiu *taip* (2,1 %). Veiksmąžodiniai substitutai (įvardžiai *tai, tas, šitas* irrieveksmis *taip*) sieja ir apibendrina tokius teksto elementus, kurie koncentruojami predikatinėse grupėse. Lietuvių kalbos tekstuose dažniausias konstrukcijų substitucijos porūšis – tai substituto pakeitimas konstrukcija (sudėtinio sakinio dėmeniu, sakiniu, keliais sakiniais ar net ištisa pastraipa). Konstrukcijų substitucija mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose dažniausia, todėl ir jos raiška gan įvairi. Ji reiškia-

ma konektoriais *tai* (46,4 %), *taip* (25,5 %), *tas* (7,7 %), *šitai* (6,8 %), *visa tai* (4,5 %), *tas pats* (2,7 %), *šitai* (1,4 %), *toks* (1,4 %), *šitoks* (0,9 %), *kitaip* (1,4 %), *kiek kitaip* (0,9 %). Bevardės giminės įvardžiu *tai* reiškiamas konstrukcijų substitutas mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose dažniausiai vartojamas, kai juo keičiama apibrėžtis.

6. Iš sakinių siejimui vartojamų elipsių – vardažodinės, veiksmažodinės, taip pat konstrukcijų – mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose, kaip parodė tyrimas, tevartojama tik vardažodinė. Vardažodinė elipsė mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose pagal raišką yra trejopa: 1) šalia nepsakyto elemento vartojamas įvardis, tai *įvardinė elipsė*, 2) šalia praleisto elemento vartojamas kokybinis rodomasis įvardis – *kokybinė vardažodinė elipsė*, 3) šalia nepsakyto elemento pavartojamas skaitvardis – *skaitvardinė elipsė*. Abiejų stilių tekstuose įvardinė elipsė sudaro 85 %, skaitvardinė – 10,5 %, kokybinė – 4,5 % visų elipsės priemonių. Mokslinio stiliaus tekstų imtyse dažniausiai (44,5 %) vartojama įvardinė, skaitvardinė – 4,5 %, kokybinė – 1 % visų elipsės atvejų. Publicistinio stiliaus tekstuose vartojimo polinkiai beveik tokie patys, t. y. dažniausia (40,5 %) įvardinė elipsė, antroji pagal vartojimo dažnumą skaitvardinė – 6 %, trečioji – kokybinė, kuri sudaro 3,5 % visų elipsės atvejų.
7. Skiriasi konjunkcijos priemonių vartojimo dažnumas mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose. Konjunkcijos konektoriais šiek tiek dažniau (59,3 %) siejami publicistinio stiliaus tekstų sakiniai nei mokslinio stiliaus tekstuose, kuriuose tam reikalui vartojama 40,7 %. Pagal konektorių, kuriais siejami atskiri sakiniai, reiškiamus santykius skiriama *sudėjimo*, *priešinamoji*, *priežasties*, *laiko* ir *modalinė konjunkcija*. Nustatyta, kad mokslinio stiliaus tekstuose įprastesnė *sudėjimo* ir *priežasties* konjunkcija. Publicistiniuose tekstuose gana dažna ir *sudėjimo*, ir *priešinamoji*, ir *priežasties*, netgi *modalinė konjunkcija*. Mat publicistinio stiliaus tekstuose standartiniai kalbos elementai nuolat vartojami pramaišiu su ekspresyviaisiais, jie vienas kitą keičia, yra supriešinami ar derinami.
8. Sudėjimo konjunkcijos funkcija – papildyti ar pabrėžti ankstesnius teiginius. Sudėjimo konjunkcijai reikšti dažniausiai vartojamas konektorius *ir*. Kiti konektoriai, pavyzdžiui, jungtukai *bet*, *taip pat*, *be*

pagrindinės, t. y. sudėjimo, atlieka ir kitas, savitas, funkcijas. Skiria-
ma *grynojo sudėjimo, turinio papildymo, pridūrimo, aiškinamoji ir*
ilustruojamoji konjunkcija.

9. Priešinimo konektoriai *ir, bet, o, tačiau, vis dėlto, tuo tarpu, žinoma, tiesa, ne tik, deja, antraip, tik, vien* kaip konjunkcijos priemonės įtraukia informaciją, kurią adresantas pristato kaip priešingą tai, kurios laukta ar kuri yra tikėta. Priešinamoji konjunkcija detalizuojama skiriant jos porūšius: *grynosios priešpriešos, gretinamosios, ribojamosios, alternatyvos, neatitikimo, koreguojamosios, turinio nutraukimo.*
10. Priežasties konjunkcijos atveju pirmesniu sakiniu ar sakinių grupe pasakoma veiksmo, reiškinio ar būvio radimosi dingstis, o paskesniu sakiniu pasakoma pasekmė. Priežasties santykis priklausomai nuo konektorių reikšmių ir siejamų sakinių turinio pasireiškia kaip *realioji priežastis, nuolaida, rezultatas (išvada).*
11. Laiko konjunkcijos esmę sudaro siejimas sakinių, kurių vieno turinys laiko atžvilgiu yra paskesnis, vėlesnis, tolesnis palyginti su kito sakinio turiniu. Smulkiau detalizuojama pagal konektoriais reiškiamus santykius. Skiriama *laiko sekos, vienalaikiškumo ir apibendrinto laiko konjunkcija.*
12. Konektoriai, kuriais eina modalinės reikšmės sakinio elementai (dažniausia įterpiniai), turi nublukusią modalinę reikšmę. Ir dėl to skiriasi nuo tikrų sakinio modalumo raiškos priemonių. Modalinės reikšmės nublukimą lemia jungiamoji paskirtis, kitaip tariant, konektoriaus funkcija. Modalinė konjunkcija daug dažniau vartojama publicistinio stiliaus tekstuose – net 72,7 % visų modalinės konjunkcijos atvejų, o mokslinio stiliaus tekstuose – 27,3 %. Publicistinio stiliaus tekstuose daug didesnė ir modalinių konektorių reikšmių įvairovė.
13. Gramatinės ir leksinės gramatinės sakinių siejimo priemonės yra bendros mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstams. Skiriamąją reikšmę turi raiškesnės reikšmės sakiniams sieti vartojami konektoriai mokslinio stiliaus tekstuose, įvairesnio inventoriaus ir įvairesnių santykių konektorių vartojimas publicistiniame stiliuje. Mokslinio stiliaus tekstuose konektorių skaičius mažesnis, jie neutralresni, bet raiškiau formuoja sakinių santykius.

Approval of the dissertation

The main findings and conclusions of the dissertation “Grammatical and Lexico-grammatical Cohesion in Scientific and Publicistic Texts” have been published in seven research articles and five international conference abstracts.

Articles:

1. Česnulienė V. Modaliniai konektoriai mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose. *Žmogus ir žodis: didaktinė lingvistika*. 2012. T. 14, Nr. 1. P. 30–34.
2. Česnulienė V. Gramatinė kohezija mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose. *Filologija*. 2012. T. 17. P. 45–55.
3. Česnulienė V. Laiko konjunkcija mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose. *Valoda dažadu kultūru kontekstā*. Daugavpils: Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds “Saule”, 2012, 158–164.
4. Česnulienė V. Sudėjimo konjunkcija mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose. *Specialybės kalba: sakinyš ir tekstas: mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010. P. 38–47.
5. Remeikytė V. Priešinamoji konjunkcija mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose. *Valoda dažadu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVI*. ISBN 9984-14-273-6. Daugavpils: Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds “Saule”, 2006, 182–188.
6. Remeikytė V. Kaip gramatiškai siejame sakinius? *Gimtoji kalba*. 2002. Nr. 5. P. 3–5.
7. Remeikytė V. Sakinių siejimo priemonės lietuvių ir užsienio kalbininkų darbuose. *Kalbotyra*. 2002. T. 51 (1). P. 147–157.

Conference abstracts:

1. Česnulienė V. Modaliniai konektoriai mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose. *Kalba ir jos tyrimo aspektai. Tarptautinės konferencijos pranešimų tezės*. Vilnius, 2011. P. 6–7.
2. Česnulienė V. Laiko konjunkcija mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose. *Tekstas: lingvistika ir poetika 18. Tarptautinės*

- konferencijos pranešimų tezės. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2011. P. 24–26.*
3. Česnuliene V. Priežasties konjunkcija mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose. *Tekstas: lingvistika ir poetika 17. Tarptautinės konferencijos pranešimų tezės. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2009. P. 19–20.*
 4. Remeikytė V. Substitucija lietuvių kalbos tekstuose, jos santykis su referencija. *Kazimieras Jaunius (1848–1908) tarmėtyrininkas ir kalbos istorikas. Tarptautinės konferencijos pranešimų tezės. Vilnius, 2003. P. 53–54.*
 5. Remeikytė V. Konjunkcija lietuvių kalbos tekstuose. *Tekstas: lingvistika ir poetika. Tarptautinės konferencijos pranešimų tezės. Šiauliai, 2003. P. 42–43.*

Vida ČESNULIENĖ (b. 1975) graduated from the BA in Lithuanian Philology study programme in 1997 and the MA in Lithuanian Linguistics study programme in 1999 at the Faculty of Lithuanian Studies, Vilnius Pedagogical University (now Lithuanian University of Educational Sciences). She holds Master's degree in Humanities. In 2000–2004 she completed doctoral studies at Vilnius Pedagogical University.

Since 2002 Vida ČESNULIENĖ has been working as a lecturer at the Department of Lithuanian Language (now Lithuanian Language and Communication) at Vilnius Pedagogical University (now Lithuanian University of Educational Sciences).

Vida ČESNULIENĖ (g. 1975 m.) 1997 m. Vilniaus pedagoginio universiteto (dabar – Lietuvos edukologijos universitetas) Lituanistikos fakultete baigė lietuvių filologijos bakalauro, 1999 m. – lietuvių kalbotyros magistrantūros studijas ir įgijo humanitarinių mokslų magistro laipsnį. 2000–2004 m. studijavo Vilniaus pedagoginio universiteto doktorantūroje.

Nuo 2002 m. dirba Vilniaus pedagoginio universiteto (dabar – Lietuvos edukologijos universitetas) Lietuvių kalbos (dabar – Lietuvių kalbotyros ir komunikacijos) katedroje lektore.

Vida Česnulienė
GRAMMATICAL AND LEXICO-GRAMMATICAL COHESION
IN SCIENTIFIC AND PUBLICISTIC TEXTS

Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, Philology (04 H)

Maketavo *Laura Petrauskienė*

SL 605. 4,25 sp. l. Tir. 75 egz. Užsak. Nr. 12-135
Išleido ir spausdino leidykla „Edukologija“
T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius
Tel. +370 5 233 3593, el. p. leidykla@leu.lt
www.edukologija.leu.lt